

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1883. Första Kammaren. N:o 46.

Tisdagen den 22 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Efter föredragning af Bevillnings-Utskottets under gårdagen bordlagda memorial N:o 10, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa delar af Utskottets betänkande N:o 6 angående stämpelafgiften, godkändes de föreslagna voteringspropositionerna och bifölls Utskottets i 5 punkten af memorialet gjorda hemställan.

Fortsattes öfverläggningen angående Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner N:is 2 och 3, afseende förändrad organisation af landtförsvaret, äfvensom i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

1 punkten.

Utskottets förslag till lag om härordningen.

§ 40.

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

Friherre von Vegesack: Då jag varit ledamot af landtförsvarskomitén och äfven af Riksdagens Särskilda Utskott och vid behandlingen inom dessa af § 40, förslag till lag om härordningen, icke haft något mot dess innehåll att anmärka, så skulle jag väl kunna låta bero vid de motiv, hvarpå såväl landtförsvarskomitén som Särskilda Utskottet stött sina betänkanden, då dessa fullkomligt visa den ståndpunkt, jag intagit i den stora nu föreliggande frågan, och jag skulle äfven kunna låta den starka medvind, hvarmed under diskussionen flottans angelägenheter förts fram, gå mig förbi, då, såsom varm vän af flottan, jag tillönskar henne lyekan att nu hafva fått så varma förespråkare, då hon har varit styfmoderligt behandlad under föregående riksdagar, men det har tyckts mig, som skulle de af denna Kammares värde ledamöter, hvilka vilja lägga tyngdpunkten af vårt försvar till flottan,

Första Kammarens Prot. 1883. N:o 46.

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

icke riktigt tagit i betraktande, att Kongl. Maj:t på samma gång, som en komité tillsattes för att ordna landförsvaret, äfven tillsatte en komité för att ordna sjöförsvaret; att dessa båda komitéer hade skyldighet att sammanträda för att gemensamt öfverlägga om grunderna för landets försvar och att så äfven har skett, samt att landförsvarskomitén verkligen i den allmänna försvarsplan, hvarpå komitéen grundat försvarets ordnande, har lemnat flottan den plats, hon bör hafva. Jag skall be att få för Kammaren uppläsa några ord nr sjöförsvarskomiténs utlåtande sid. 37:

»Kunde vi än kransa hela vår kust med befästningar, kunde vi än spärra inloppen till alla våra viktigare hamnar och farleder med minor och stängsellinier, kunde vi såväl der som i skärgårdarnes tränga pass med framgång möta fienden med flytande artilleri, skulle han ändock emellan fästen och spärrade hamnar och utanför skärgården finna blott alltför många beqväma och ostörda punkter för sina tillämnade landstigningsföretag, derest vi icke egde sjögående stridsfartyg i stånd att oroa och försvåra hans förhåvanden. Att helt och hållet hindra hvarje fiendtlig landstigning lærer knappast någon flotta mäktat, vore hon än så stark. Tydligt är för den skull, att förnämsta andelen af vårt lands försvar måste tillhöra hären, och att tyngdpunkten af försvarsväsendet i sin helhet bör falla inom området för vår krigsmakt till lands; men utanför detta område, dit härens vapen icke nå, der är det flottans uppgift att uppträda.» Med stöd häraf säger också landförsvarskomitéen i sitt betänkande, då flottans skyldigheter i det allmänna försvaret afhandlas: »att inskränka fiendens anfallspunkter och förlägga dem så aflägsset som möjligt från landets mest ömtåliga punkter — i första rummet dess hufvudstad — är af en sådan vikt för försvaret i dess helhet, att, kan sjöförsvaret uppfylla denna fordran är dess betydelse ingalunda ringa.»

När nu denna sjöförsvarskomité, i hvilken det suttit framstående män af facket, framlagt ett betänkande om sjöförsvarets ordnande, och detta betänkande är af Kongl. Maj:t till största delen antaget, så borde väl detta vara tillräckligt tillfredsställande för oss. Af detta betänkande finna vi äfven att sjöförsvaret verkligen är afsedt att så ordnas, att man icke gerna kan deraf mera, under för handen varande omständigheter, begära.

Det härordningsförslag, som nu föreligger, har i några af de förnämsta grunderna blifvit illa behandladt af talare inom denna Kammar, och det är frestande nog att visa ohållbarheten af de sätser de drifvit, men sedan Chefen för Landförsvarsdepartementet jemte många andra, som gilla förslaget, sådant det är, på ett klart och allvarligt sätt vederlagt alla de anmärkningar, som emot förslaget framhållits, lönar det nu knappast mödan att i diskussionens elfte timme försöka upptaga till vederläggning allt, som blifvit yttrad för att motverka förslagets antagande. Här har likvist i går afton en ärad talare, för hvilken jag hyser den största högaktning och tillgifvenhet, en varm beundrare af indelningsverket, som önskar att på dess grund få försvaret ordnad, nämnt, att vi väl borde kunna ena oss om ett någorlunda utveckladt indelningsverk med beväringens öfning ökad till 62 dagar. Ja, mina herrar, är det nu den hägring man vill framställa för oss, i hvilken vi

skola se försvaret af vårt land grundadt på indelningsverkets så kallade utveckling, så måste jag för min del säga, att det högeligen förundrar mig, att man vill våga jemförelsen af en sådan arméorganisation med den, som nu af Kongl. Maj:t är föreslagen, och, ännu sämre, vill förorda densamma. Skulle man våga försöket, att bygga på indelningsverkets grund, så är det väl nödvändigt att först se till, huru något när den styrka skall kunna uppsättas, som är behöfvig, då man nödgas mobilisera för krig; men jag fruktar, efter hvad af diskussionen framgått, att man mera ser på fredsorganisationen än på den, som är nödvändig, då vi en gång skola uppträda för att möta en fiende. Det är ju för kriget, icke under freden, vi behöfva vårt försvar.

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

Man har här sagt att det är fråga om ett köpslageri; att det kungliga härordningsförslaget skall köpas genom grundskatternas afskrifning och indelningsverkets upphäfvande, men mig förefaller det som om de, hvilka nu framhålla utveckling af indelningsverket såsom grund för vårt försvar, äfven ingå på ett köpslageri, då de vilja afskrifva ej obetydliga delar af de bördor, som ligga på rust-, röte- och båtsmanshållen. Prisets storlek gör väl intet till saken, utan det är väl frågan om borttagande af vissa onera för erhållande af ett starkare försvar, som kan komma under begreppet köpslageri. Gäller det grundskatternas och indelningsverkets hela börda eller endast en del deraf, så blir ju grundprincipen densamma; det blir köp som köp.

Här har sagts, att det nu framlagda Kongl. förslaget till härordning är ett militäriskt konststycke. Ja, är *detta* ett militäriskt konststycke, som Kongl. Maj:t nu förelagt för Kammaren, då är det väl ett ännu större omilitäriskt konststycke att komma fram med förslag om 62 dagars öfning för den beväring, som skall gå in i ledet med soldaten af det så kallade utvecklade indelningsverket, hvars stamstyrka icke på långt när uppgår till densamma, som det Kongl. förslaget har med 90 dagars öfning för beväringen.

Slutligen skall jag be att få framlägga en protest mot alla de beskyllningar, som här blifvit framförda mot den värfvade delen af vår armé. Jag är fullt säker på att denna trupp, om det skulle blifva fråga om att uppoffra sitt blod för fosterlandet, skall gå fram med fullkomligt lika stor beredvillighet och lika tapperhet, om icke mera än någonsin den indelta soldaten. Man borde, tyckes mig, betrakta de personer, som hafva åtagit sig att försvara fosterlandet, med blidare ögon, än man inom denna Kammare nu gjort med de värfvade soldaterna. Det kan låta eget och jag vet att jag får många motståndare, men jag har någon erfarenhet om huru det går till i strid och skulle icke tveka att i en sådan hellre, om det stod mig till buds, hafva under mitt befäl två bataljoner gardestrupper än en lika styrka från den indelta armen, detta oaktadt all den högaktning och tillgifvenhet, som jag hyser för den indelta soldaten, hvilken jag likväl icke kan betrakta annorlunda än som en fredssoldat. Det är en stor skillnad att föra i elden en trupp, som knappt har något annat att vederväga än sitt lif, än att föra en trupp, som har hem, hustru och barn, och måste tänka på värdet af sitt lif lika mycket som på fäderneslandet. Egenomligt är det också, att dessa vänner af indelningsverket, som vilja bibehålla detta såsom arméorganisation, ovilkorligen måste tänka på att

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

hafva kvar den nuvarande värfvade trupp, som ju påstås vara af så dålig beskaffenhet, och icke nog med att de måste bibehålla den, utan de måste ovilkorligen öka den. Om jag skulle kunna tänka mig ett förslag byggt på indelningsverket, så vore enda sättet, att alla såväl rusthåll som rothåll och båtsmanshåll ingingo i infanteriet och hela kavalleriet blefve värfvadt, att fältartilleriet ökades samt att positionsartilleriet och trängen tidsenligt ordnades, hvarförutom den indelta soldaten måste gifvas en bättre och tidsenligare militärutrustning än hvad nu sker. Då först kunde det blifva en armé, som vore något värd att sätta fram. Jag vet väl, att jag stöter mången för hufvudet och kanske får skarpa tillvitelser för en annan åsigt, som jag har om indelningsverket, nemligen den, att vårt indelta kavalleri icke är så användbart i strid och aldrig kan blifva det, som det värfvade kavalleriet.

Jag har nu icke något vidare att säga och jag önskar med varmt hjerta en omorganisation af vårt försvarsväsende, ty så, som det nu är beskaffadt, är det minst sagt bedröfligt så till lands som sjös, och det obetydliga, som finnes, är dyrare än något annat lands i verlden, ty om vi nu skulle mobilisera, kunde vi icke komma ut med mera än 15,000 stridande indelta soldater, kanske icke ens mera, om äfven de värfvade medtagas i beräkningen, och de kosta 24,000,000 kronor. Nog är det det dyraste, som finnes, och ändå säger man, att det har landet råd att betala. Ja, svenska folket har råd att betala 24,000,000 för 15,000 stridande, men det påstås icke hafva råd att betala 28,000,000 för en härorganisation sådan som den föreslagna, hvilken är betryggande, icke *fullt* betryggande, ty jag instämmer med Friherre Klinkowström, att det icke kan sägas om någon organisation, men så betryggande, som man gerna kan önska. Häraf kunna slutsatser dragas, som icke nu lönar mödan vidröra. Jag önskar all framgång åt detta förslag och röstar för bifall.

Grefve Piper, Alfred: Då jag begär ordet så gör jag det icke därför, att jag tror, att jag med min svaga röst kan omvända någon från den öfvertygelse, han redan fattat, utan endast därför att jag önskar få till protokollet antecknad, att jag, oaktadt den styckning, som förslaget redan undergått i Andra Kammaren, önskar med min röst bidraga dertill, att denna § måtte i denna Kammare blifva antagen. Jag har alltid ansett och anser ännu, att då en förändring bör vidtagas, skulle man till mönster taga det bästa man kunde få. Jag hade således önskat, att allmänna värnpligten blifvit grund för vår nya härordning, men då ännu ingen möjlig utsigt finnes härtill, så måste jag för min del afstå derifrån. Jag anser, att vårt indelta system icke kan gifva en grund, på hvilken en tidsenlig arméorganisation kan utveckla sig, hvaremot det kungliga förslaget kan gifva landet en armé, som är betydligt bättre, än den vi nu hafva, och då jag icke kan vara med om att bära ansvaret för att längre uppskjuta de stora frågor, som stå på dagordningen, så sluter jag mig till komiténs förslag och yrkar bifall till den föredragna §.

Grefve Mörner: I ett yttrande, som i går faldes, förekom att, om nu afhandlade förslag skulle blifva af Riksdagen afslaget, så borde

Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t framlägga de grunder, hvarpå ett nytt härordningsförslag borde byggas. Detta yttrande kan jag för min del icke godkänna. Det synes mig nemligen innebära en förväxling af hvad som tillhör styrelsen och hvad som tillhör representationen. Skulle representationen i större och viktigare organisationsfrågor företaga sig att lemna föreskrifter, huru de borde af regeringen utföras och på hvad sätt sedermera förslag skulle till Riksdagen framkomma, så hade tvifvelsutän till Riksdagen öfvergått en styrelsemakt, som den icke bör ega, utan hvilken enligt våra konstitutionella förhållanden bör tillhöra regeringen, och regeringen skulle slutligen blifva föga annat än ett expeditiönsutskott för att redigera och bringa i form de förslag, som Riksdagen på så sätt gifvit. Riksdagen eger icke de resurser och tillfällen att framlägga stora organisationsförslag, som onekligen måste stå regeringen till buds, och skulle Riksdagen sig med sådant befatta, hvad blefve följden? Jo den, att Riksdagen blefve tvungen att sätta sig i beröring med underordnade myndigheter för att inhemta dessas yttranden och under sin verksamhet införlifva dessas verksamhet, liksom om de icke skulle lyssna till Konungens bud och befallningar utan se sin egentliga styresman i Riksdagen. Det är en styrelseordning, som tyvärr i ett icke aflägsset land vi för närvarande se sträfvanden att verkliggöra, men med hvilken jag hoppas och antager icke i Sverige måtte experimenteras.

Man säger kanhända: det är svårt och tungt att uppgöra förslag, då man röner afslag och motstånd, då det ena förslaget förkastas efter det andra. Hvad skall då regeringen göra? Här måste vi något betrakta skilnaden emellan embetsman och statsman. Embetsmannen är bunden genom former, reglementen, stadganden och ordningar, och att sträcka sin blick derutöfver är icke hans skyldighet, oftast icke heller hans förmåga, men statsmannen är någonting annat. Honom tillhör det att ega den skarpsinnighet, den blick, att han kan göra sig förtrogen med förhållandena, att han kan i desamma intränga och bedöma hvad samhället kräver både för närvarande och för den närmaste framtiden och derefter kunna formulera sina beslut och framlägga sina förslag till hvad, som för samhället må vara nyttigt och gagneligt. Det kan vara en ganska tung lott. Men en utmärkt statsman och historieskrifvare har yttrat, att för en regering får det icke finnas några omöjligheter; ehuru samhället vacklar och är obestämdt och osäkert i sina förhandlingar, måste regeringen ofafåtligt verka för sitt mål att söka uppfylla behoven i det land, der den är regering, och styra och ställa till det allmänna bästa. Om förslagen nu blifva återförvisade, får regeringen taga dem i öfvervägande, och det blir alltid regeringens pligt att söka ordna och leda det hela, så framt man icke vill öfvergå till den styrelseform, der styrande makten ligger hos den nationalförsamling, som väl i sista hand bör med regeringen dela makten, men icke vara den som egentligen styr.

Dessutom undrar jag, huru i förevarande fall det skulle vara möjligt att framkomma med något förslag, om representationen icke vill hafva nu hemställda grunder. De beslut, som äro fattade i Andra Kammaren och som jag icke har rättighet att antaga vara annat än allvarligt menade, äro verkligen så beskaffade, att jag icke tror någon sammanjemkning med denna Kammares åsichter vara möjlig. Icke kan då denna

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

Kammare ensam framlägga några grunder och begära, att regeringen skall antaga dem och helt och hållet åsidosätta Andra Kammarens beslut och åsikter. Således ser jag i detta fall ingen möjlighet för Riksdagen att fullgöra denna önskan att framlägga grunder för regeringen, utan regeringen blir tvungen att vid detta såsom vid föregående tillfällen söka själf vägleda sig och derigenom äfven vägleda representationen.

Jag hörde äfven ett annat yttrande, nemligen att Sverige för närvarande skulle vara så godt som utan försvar. Om det yttrandet vore sant, så vore det tungt, och äfven om sant, så tror jag icke, att man bort här uttala detsamma, ty äfven om det redan inom landet kan väcka nedslagenhet, misstroende och oro, så torde detta ändå vara af mindre betydelse mot den vikt, som utomlands möjligen må kunna dervid fästas, och hvarigenom anledning kunde finnas att antaga, att Sverige vore i det skick, att man vid svenska nationens vilja och beslut icke behöfde fästa något afseende. Att ingå i en omständlig vederläggning häraf torde jag icke nu kunna, men jag önskar dock få till protokollet intyga — för så vidt det andra yttrandet kommer att i protokollet kvarstå, hvilket jag dock måste antaga — att Sverige väl icke kan anses vara så alldeles utan försvar. Den armé, vi hafva, uppgår dock till omkring 30,000 man och kunde kanske svälla ut deröfver, ty bland landets invånare torde vara ganska många, som varit i militär tjänst och hvilka, om det gäller, åter kunna upptagas i armén, och slutligen finnes det en beväring af 80,000 till 100,000 man. Den är, säger man, blott kanonmat, duger icke att föra i striden, kan ingenting uträtta. Men jag vågar säga, att om våra diplomater fullgöra sina skyldigheter och icke låta insöfva sig i sömn, utan följa ärendena med uppmärksamhet i de länder, der de äro anställda, så kan dock icke, utan att sådant blir känt, en armé af 100,000 man och en flotta att öfverföra dem samlas på ett par dagar, utan det fordras en rund tid att ordna alla dessa angelägenheter, och derunder torde åtskilliga veckors tid kunna vinnas för att sammandraga och öfva beväringen och försätta dem i någorlunda krigsdugligt skick; den torde i alla händelser blifva fullt lika stridsduglig som den landstorm, med hvilken Chefen för Generalstaben ville möta och tillbakaslä fiendens anfall i händelse af landstigning i Sverige. Det är för öfrigt intet hinder att, äfven ifall de gjorda förslagen icke blifva antagna, under tiden, såvida Riksdagen beviljar medel, kunna samla materiel, gevärf, kanoner, materiel till träng o. s. v. Allt detta kan skaffas och finnas tillgängligt, om Riksdagen blott är, efter hvad jag antydt, villig anslå medel, såsom den borde och hvartill skyldigheten är lika stor under hvilken härordning vi än hafva, men hvartill kanske villigheten icke blefve större, om vi finge den nu föreslagna härordningen. Jag har förut uttalat, att jag skulle önska att vi kunde få härordningsförslaget antaget, såvida det vore en öfvergång till den allmänna värnpligten, men det vågar jag icke antaga, att det blir. Då hela landet är värnpligtigt, då komma, trots hvad man säger, invånarne i stort antal till fanorna, de kunna icke gömma sig undan, utan måste framträda, och komma då att med kraft och hänförelse kämpa för sitt land, och att med ofring af lif och blod söka värna landets frihet och hemmets frid.

Här hafva blifvit framkastade beskyllningar både mot de värfvade och mot de indelta trupperna. Jag instämmer icke i dessa beskyllningar. Jag vågar tro, att de indelta trupperna, trots sina familjförhållanden skola lika väl fullgöra sina skyldigheter som de andra och dessutom finnas bland de värfvade trupperna många, som äro gifta och hafva familj och hem. Jag tror icke heller, att denna del af den värfvade armén skulle svika sin pligt eller med mindre beredvillighet uppträda till fäderneslandets försvar. För öfrigt blef det dylika soldater äfven enligt det nya härordningsförslaget, ty de, som tillhört stammen men lemnat densamma, skola qvarstå i första uppbådet, tills de uppnått 32 års ålder. Måste man icke antaga, att bland dem en stor mängd satt bo och fått familj? Skulle jag därför misstro deras duglighet och vilja att försvara fäderneslandet? Så kan jag icke tänka mig hvarken den värfvade eller den indelta stammen, utan jag hyser förtröstan, att de efter yttersta formåga skulle fullgöra sina pligter. Sverige var år 1812 icke i ett särdeles lysande tillstånd. Likväl kunde dock sedermera Konungen Karl Johan, hvilkens talang såsom fältherre icke torde kunna alldeles underkännas, gå öfver till Tyskland med 24,000 man och oaktadt de spända förhållandena till Danmark, lemnade han vid Venersborg 20,000 man till största delen beväring under Fältmarskalken von Essens befäl att bevaka Sveriges gräns i händelse af fiendtligt anfall, hvilket man icke alldeles saknade anledning att befara. Karl Johan hyste icke heller någon misstro till beväringens duglighet. Med någon tid till tjenstgöring torde också beväringens duglighet kunna blifva ganska stor.

För den allmänna värnpligten står lottningen såsom ett spöke i bakgrunden. Jag ber dock att få erinra att det funnits en tid då verkliga lottning varit införd. Det var 1810, då Riksdagen beviljade utskrifning af 50,000 man, efter fördelning städerna och socknarne emellan. Sedan antalet blifvit fördeladt på socknarne, egde hvarje socken att efter godtfinnande anskaffa sitt antal och, om någon annan utväg icke fans, genom lottning. Denna lottning gick den gången verkligen i verkställighet, så att alldeles okänd är lottning icke i Sverige.

Huru än denna fråga må arta sig, så hyser jag den fasta tillförsigt, att vår styrelse och särskildt Krigsministern skall oafatligt verka för det mål, han föresatt sig, nemligen att tidsenligt ombilda Sveriges försvar, och därför är jag honom lika mycket tack skyldig som någon, ty äfven jag erkänner, att en ombildning kan behövas, ehuru jag icke vill ingå på den åsigten, att vi nu äro utan allt försvar och därför böra taga hvad, som är föreslaget, fastän det kanske icke motsvarar fordringarne men kräfver offer och eftergifter på andra håll, hvilka blifva allt för dyrköpta och äfven allt för ojemt fördelade.

Ytterligare tillåter jag mig bemärka ett förhållande i afseende på grundskatterna. Man säger att de måste eftergifvas, i hänseende till den ökade bördan genom nytt bättre ordnadt försvar. Men haltlösheten af detta påstående framstår, ibland många andra skäl, äfven deraf, att en stor del af indelta armén uppsattes af frälsehemman och för dem äro grundskatterna för närvarande föga kända. Men dessa frälsehemman — jag klagat icke deröfver, oaktadt jag sjelf eger frälsehemman — de skulle åtaga sig den nya organisationen utan någon

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

Förslag till
lag om här
ordningen.
(Forts.)

ytterligare fördel, då de andra, eller skattehemmanen, icke vilja göra det, utan att man efterskänker skatter, hvilka med försvarsverket i sjelfva verket icke hafva något det ringaste samband. Jag vill fråga, hvar ligger den största fosterlandskärleken; hos dem, som utan belöningar vilja uppfylla sin pligt emot fäderneslandet, eller hos dem, som vilja göra det, endast med vilkor att därför erhålla en stor, särskild dem tillkommande belöning och fördel?

Jag ser icke något skäl, hvarför jag skall frånträda det yrkande, jag förut haft. Jag kan således icke annat än fortsätta mitt yrkande om afslag till den föredragna punkten.

Herr Bergström: »*Var det verkligen en olycka, att 1871 års härordningsförslag icke blef antaget?*» År 1877, då i Andra Kammaren behandlades regeringens förslag till förstärkande af försvarsväsendet, framkastades denna allmänna fråga af en ledamot, som varit en af stiftarne af det s. k. landtmannapartiet, som sedermera i alla tider troget hållit sig till detta parti, som derunder ömsom förmått leda och ömsom, såsom det går partiledare, nödgats lyda partiet, som berömmar sig af att hafva deltagit i kompromissen, om hvilken han, med den fromme Aeneas, tror sig kunna säga »*quorum magna pars fui*», och som begagnar hvarje sig yppande tillfälle att i tal och skrift lofprisa denna kompromiss och panegyriskt skildra den såsom ett alster af den högsta statsmannavishet. Om denna fråga framkastades i afsigt att derpå få ett svar, tilltror jag mig icke att afgöra. Nog af, en annan ledamot af Andra Kammaren, som dock nu mera tillhör denna Första Kammare, den ledamot, hvars glänsande försvar för indelningsverket af denna Kammare helsades med så lifliga och ihållande bifallsrop och som förlidet år i ett lika glänsande festtal firade indelningsverkets 200-åriga minne, upptog frågan till besvarande. Han yttrade sig sålunda: »*Ja, det var verkligen en olycka. Han (den frågande) väddjade till historiens dom. Det gör äfven jag. Det skulle glädja mig, om han finge rätt och jag orätt.*» Denna fråga kommer ännu i dag att besvaras olika af olika personer; och historiens dom har ännu icke fallit och kan ännu icke falla; men alla de, som deltagit i 1871 års förhandlingar, hafva säkerligen gått till rätta med sig sjelfva och fått dom öfver de vota, som de då afgåfvo.

För min del är jag, såsom bekant, icke en obetingad vän af indelningsverket. Redan år 1867, när jag inkom i den nya Riksdagen, hade af en nära vän, krigare till yrket och stabchef i ett militärdistrikt, mina ögon blifvit öppnade för de brister hos indelningsverket, hvaröfver man nu klagar, samt för det förträffliga i den allmänna värnpligten. Den tiden vågade jag dock ännu icke drömma om, att det gamla Svithiod, hvilket ord, såsom vi alla veta, betyder härfolket, skulle göra sig namnet värdigt genom att på allmänna värnpligtens grund skapa en folkhär. Jag antog nemligen, att indelningsverket då ännu var den enda hållbara grund, på hvilken man kunde bygga en försvarsorganisation och jag vidhöll denna tanke år 1871, då jag i egenkap af Konungens rådgifvare tillstyrkte framläggandet af ett förslag grundadt på indelningsverket. Derför vågade jag ock vid urtima riksdagen 1871 uttala den tanke, att den tid vore ganska långt aflägsen,

om den någonsin komme, då denna gamla form för Sveriges försvarsväsende skulle upphöra. Visserligen blef jag sedermera vid ett tillfälle bittert klandrad för detta yttrande, men den närvarande tiden synes utvisa, att svenska folket ännu med en otrolig kärlek och seghet hänger fast vid detta gamla indelningsverk, om man än vill ändra något i detsamma. För mig är det således icke tvifvelaktigt, att den af talaren i Andra Kammaren år 1877 framkastade frågan bör besvaras så, som skedde af den ledamot, som upptog detsamma till besvarande. Det synes mig också, som till och med Hans Excellens Herr Statsministern i det yttrande, han hade i går, uttalade den åsigt, att det skulle varit lyckligt, om frågan blifvit löst 1871, fastän han förmenade den hafva bort lösas icke på det sätt, som i regeringens proposition föreslogs, utan i enlighet med Andra Kammarens beslut, d. v. s. genom indelningsverkets afskaffande och bildande af en på statsverkets bekostnad anskaffad och underhållen stamtrupp, som, om jag icke minner mig, skulle innefatta en styrka af 24,000 man. Detta beslut innebar dock en lösning före sammankopplingen, den i min tanke olycksdigra sammankopplingen af indelningsverk och grundskattefrågorna. Vi hade, om frågan 1871 blifvit löst, undvikit 1873 års skrifvelse. Der förut var endast fråga om afskaffande af indelningsverket; och jag instämmer af allt mitt hjerta i hvad Särskilda Utskottets ordförande här yttrat, nemligen att det finnes öfvertygelser och ärliga öfvertygelser, som äro grundade på sämre skäl än de, hvilka rust- och rotehållarne hafva för sitt påstående att, så länge deras kontrakt vara, de icke äro pligtiga att underkasta sig utskrifning. Man hade år 1871 ännu icke lyckats upptäcka det nära och ouplösliga sammanhang mellan indelningsverk och grundskatter, som, enligt flera föregående talares förmenande, skall förefinnas. Denna upptäckt var förbehållen 1873 års Riksdag. Stats-Utskottets utlåtande N:o 93 vid sagda riksdag, hvilket ligger till grund för Riksdagens skrifvelse, är ett märkligt dokument. Det förräder icke den vanliga stilen i utskottsutlåtanden. Man märker uppenbart, att det är skrifvet af en man, som är väl bevandrad i politikens, ja, den högre politikens irrgångar. Det förefaller mig nästan, som om man der hade tillämpat den åsigten, att orden äro till för att dölja tankarne. Med stor klarhet uppställas der, hvad man skulle gifva i utbyte för ett kraftigt och betryggande försvar, indelningsverkets afskaffande, afskrifning af grundskatterna, den tid, inom hvilken sådan afskrifning skulle vara fullbordad, den årliga procent, hvarmed den skulle ske, allt är noga uppgifvet; men när det gäller den valuta, som man ville betinga sig i utbyte mot dessa stora eftergifter, då kommer oklarheten. Det må tillätas mig att läsa upp ett stycke af denna märkvärdiga skrifvelse:

»Riksdagen, som redan i det föregående i allmänhet yttrat sig om de svårigheter, som möta för indelningsverkets bibehållande, har, i likhet med hvad det för försvarsfrågans behandling vid 1871 års urtima riksmöte tillsatta Utskott yttrat, ansett, att indelta armén icke är tillräcklig för landets försvar, icke heller lämplig såsom befalsstam för en armé, bestående af värnpliktige. När en ersättning för det indelta manskapet i detta afseende skall ur de värnpliktiges led vinnas, bör, efter Riksdagens åsigt, för erhållande af en duglig befalsstam, hvarmed

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

lärer förstås icke blott öfverbefäl, utan äfven underofficerare, korpraler, vice korpraler och kadersoldater, och hvilken befälsstam i sjelfva verket måste blifva föga mindre talrik än den nuvarande indelta arméns effektiva styrka, frivilligheten i främsta rummet tagas i anspråk, mot den ersättning af statsverket, som för sådant ändamål kan blifva behöflig; äfvensom de, hvilka komma att underkastas en större och långvarigare öfning än som åligger samtliga värnpliktige, såsom t. ex. de, hvilka tillhöra specialvapnen, synas böra efter samma grunder antagas och godtgöras. Då emellertid den allmänna värnpligten otvifvelaktigt kommer att så anlitas för landets försvar, att indelningsverkets bibehållande icke erfordras, har Riksdagen ansett fullt giltiga skäl förefinnas till den underdåniga hemställan, att Eders Kongl. Maj:t, i sammanhang med frågan om ordnandet af rikets försvar och under förutsättning att en befryggande arméorganisation varder af statsmakterna antagen, jemväl ville föreslå stadganden, hvarigenom rustnings- och roterings-besvären efter hand komme att upphöra, så att båda dessa frågor kunde tillsammans prövas och afgöras.»

Så mycket förefaller mig dock klart i denna skrifvelse, att der icke talas om någon stamtrupp samt vidare att det var en afsigtlig tystnad, då man väl nämnde huru befälsstammen skulle i främsta rummet tillvägbringas, nemligen på frivillighetens väg, men aldrig vågade utsäga hvad som skulle följa i andra rummet, nemligen supplementarlottning, ty motsatsen mot frivillighet är icke-frivillighet och detta måste vara lottning. En ledamot i Stats-Utskottet, nuvarande vice Talmannen i Andra Kammaren insåg klart och tydligt, hvart denna kompromiss syftade; hvarför han också reserverade sig och i sin reservation alldeles oförtydligt uttalade, att man afsäga en stor utsträckning af allmänna värnpligten, hvaron han ingalunda ville vara med. Ingen af Utskottets öfriga ledamöter invände något mot denna uppfattning.

Denna skrifvelse har blifvit åberopad till stöd för de mest olikartade förslag till ny härorganisation. Mig synes att meningen i denna skrifvelse med skäl kan liknas vid den hafman, hvarom representanten för Kalmar län i sitt af hög klassisk värtalighet genomandade föredrag talade, den hafman som ständigt bytte gestalt och aldrig lät sig fånga. Det var enligt min tanke olyckligt att sammanbinda grundskatterna med försvarsfrågan, isynnerhet därför att, som man vet, tankarne om rättvisan och lämpligheten att efterskänka nämnda skatter äro så delade. Man må, huru mycket som helst betona, att dessa grundskatter till sitt ursprung äro rena skattepålägg, så är dock visst, att de numera till sina verkningar äro att anse såsom räntor och, såsom den ledamot, som lät uppläsa ett skriftligt yttrande, uttryckte sig, staten tillkommande sakrätter. De, som tänka så, hafva stöd i en betydande auktoritet, en ledamot af den nuvarande regeringen, nemligen Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet C. G. Hammarskjöld. I en profföreläsning, som han såsom prof för en sökt adjunktur i nationalekonomi och administrativ rätt vid universitetet i Lund höll »Om grundskatters upphäfvande eller aflösen», visar han, efter min uppfattning med overläggliga skäl, att påläggande af grundskatt, när sådant eger rum, är en konfiskation af motsvarande jordkapital, men att sedan en generation efter annan gått bort, och den skattskyldiga jorden utgjort föremål

för köp, byte och arf, då finnes icke någon, som lider orätt; att om man ville godtgöra den orättvisa, som en gång i tiden föröfvades, det vore svårt om icke omöjligt att för sådant ändamål uppsöka rättssinnehafvarne till dem, som ursprungligen ledo orätt, och att eftergifvande af grundskatterna är en orättvisa mot alla öfriga medborgare. Beträffande särskildt vårt land yttrar han på sidan 18 i denna proföreläsning:

»Hvad särskildt Sverige beträffar, kan ännu ett skäl anföras emot grundskatternas upphäfvande. En betydlig del af den skattskyldiga jorden har fordom varit kronojord, som genom skatteköp m. m. öfvergått i enskild mans ego. Att det skulle vara någonting obilligt, att staten uppbär en särskild afgift af kronogods, äfven när de upplåtits under ständig besittningsrätt, vore naturligtvis orimligt att påstå. Men om nu staten säljer eganderätten till dessa hemman, dervid förbehållande sig det fortsatta utgörandet af ofvannämnda afgift, så måste äfven detta anses vara fullt berättigadt. Köpeskillingen har naturligtvis blifvit långt mindre, än den skulle varit, om hemmanen utan fortfarande räntor blifvit upplåtna till enskild egendom. Sålunda uppkomna grundskatter, om man eljest vill benämna dem skatter, hafva uppenbart naturen af att vara ränta å en qvarstående ouppsägbar del af köpeskilligen. Ett grundskatternas upphäfvande i Sverige skulle emellertid föra med sig bortfallandet äfven af de afgifter, som, motsvarande grundskatter å jord af gammal kronoskattenatur, hvilat å f. d. kronohemman.»

Såsom jag nämnde förefalla mig dessa skäl ovederläggliga. Detta hindrar icke, att man, såsom samme åberopade författare i en annan skrift har sagt, *kan* eftergifva dessa skatter, om det gäller att nå ett högt och stort mål. I en recension eller anmälan i svensk Litteraturtidskrift af dels det underdåniga betänkande, som afgafs af de för utredande af frågan om grundskatternas inlösen den 30 December 1864 förordnade komiterade och dels Kammarkollegii och Statskontorets underdåniga utlåtande den 12 Oktober 1867 öfver betänkandet angående grundskatternas inlösen yttrar samme författare:

»Grundskatternas totala eller partiella försvinnande kan vinnas genom deras efterskänkande eller genom deras afösning. Man synes nu för tiden hafva funnit det allt för *oförskämdt* att fordra deras totala efterskänkande; sådana förslag vinna åtminstone ingen allvarlig uppmärksamhet. Man har kommit nog långt i insigt om våra grundskatters natur och verkningar, för att finna, att en dylik åtgärd skulle utgöra en orättvisa emot hela den del af Sveriges befolkning, som i följd af den frikostiga gåfvan till en viss klass af medborgare skulle komma att blifva mångdubbelt högre beskattad än förut. Deremot talas rätt mycket om en partiel eftergift af grundskatter. Det är likväl klart, att samma anmärkningar, som gälla emot efterskänkande af det hela, gälla äfven mot eftergift af en del. Endast under ett vilkor kan en eftergift försvaras; om den nemligen är det bästa medlet för vinnande af något samhällets ändamål, hvars stora värde kan motsvara den uppoffring, som kräves. Eftergiften bör dock naturligtvis ej göras större, än ändamålet fordrar.»

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

*Förslag till
lag om här-
oräningen.*
(Forts.)

Detta är fullkomligt min ståndpunkt. Jag är beredd att göra hvarje eftergift, som kan fordras för att vinna ett betryggande försvar för fäderneslandet, men annars icke.

Den ledamot af Kammaren, hvilken gjort sig så högt förtjent om den förberedande utredningen af grundskattefrågan och som är så hemmastadd i den svenska kameralvetenskapen, har meddelat Kammaren åtskilliga upplysningar dels om anledningen till och sättet för uppkomsten af de särskilda skattetitlarna i mantalsrätan, dels och huru det tillgick vid roteringen och rustningen och vid anordnandet af augmentsräntor. De ledamöter af denna Kammare, som möjligen icke kände till dessa förhållanden, hvilkas grunddrag dock återfinnas äfven i enklare läroböcker i kameralvetenskapen, såsom t. ex. handböcker för länsmän, äro honom säkerligen tacksamma för de meddelade upplysningarne. För min del kan jag icke betyga någon erkänsla derför; hvaremot jag skulle varit honom mycket tacksam, om han lemnat någon upplysning om när och huru jordeboksrätan, denna vår äldsta grundskatt, tillkommit. Om han förmått åstadkomma en utredning i detta afseende skulle han hafva lemnat ett bidrag till vår rätts-historia af så stor betydelse, att ingen förut gittat gifva något dermed jemförligt. Jag skulle för min del äfven känt mig mycket tacksam, om han hade utredt den af den författare, jag nyss åberopade, behandlade frågan, i hvad mån de grundskatter, som utgå från de till skatte försälda kronohemman, rätteligen böra anses utgöra ränta på motsvarande ogulden köpeskilling eller verkliga skatter.

Med uppmärksamhet har jag mångfaldiga gånger genomläst den Riksdagens skrifvelse, hvari den s. k. kompromissen fick sitt uttryck; men jag har icke någonstades i denna skrifvelse funnit uttaladt, att grundskatterna äro orättvisa eller att det förefinnes någon rättsgrund för deras afskaffande. Vål omtalas der, att de verka olämpligt, att de trycka ojemnt, till och med inom samma provins, ja socken; men detta är ju förhållandet äfven med intecknad gäld. Den trycker mycket ojemnt; somliga fastigheter finnas, hvilka icke äro behäftade med någon intecknad gäld, andra äro intecknade för mycket höga skuldbelopp. Jag tror således, att man rätteligen måste betrakta grundskatterna som räntor. De kunna lämpligen jemföras med t. ex. de arrendeskillingar, som betalas för kronans domäner. Äfven hvad angår dessa råder ojemnhet. Man finner att somliga arrendatorer erbjudit en arrendeskillning så hög, att de måste gå ifrån arrendet, andra åter hafva fått sina arrenden för en så låg arrendeskillning, att de mycket väl slå sig ut med dem. Här äro bevis på ett ojemnt och tryckande förhållande, men icke faller det någon in att föreslå efterskänkande af arrendeskillingen för kronans domäner.

Den samme ledamot, hvilken jag allt hittills bemött, förklarade bestämdt och kategoriskt, att det icke förhölle sig så, som det sades i det upplästa skriftliga anförandet, nemligen att kronans rätt till dessa grundskatter vore en sakrätt. Med sakrätt förstås, såsom den ärade Kammaren väl vet, den rättighet öfver en sak, som är absolut, d. v. s. ovilkorligen gällande mot en och hvar, i hvilkens hand saken än är. Slår man nu upp 17 kapitlet 6 § Handelsbalken, så finner man der, att kronans rätt att få ut sina grundskatter är gällande, i hvars hand

fastigheten än må vara, om än förmånsrätten för redan till betalning förfallen afgäld är begränsad till tre år. Annorlunda förhåller det sig till exempel med den förmånsrätt till betalning, som omyndig njuter i förmyndarens fastighet. Så fort denna går ur förmyndarens hand, upphör den omyndiges förmånsrätt, hvilken således icke är någon sakrätt.

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

Den högt aktade representanten för Stockholm, den ädle friherren, skaparen af det nya representationsskicket eller, såsom det kanske rättare bör benämnas och såsom det äfven af hans Excellens Herr Statsministern i det första anförandet, hvarmed han inledde dessa dagars långa förhandlingar benämndes, det nya statsskicket, yttrade, att han icke kunde se annat, än att 1875 års regering genom framläggande till samma års riksdag af nytt härordningsförslag accepterat de i 1873 års skrifvelse framställda grunder. I viss mån, nemligen hvad angår indelningsverkets afskaffande, är förhållandet sådant. Det torde vara skäl att höra, huru acepten, hvilken gafs, icke 1875, utan 1873, egentligen lydde. Underhandlingarna om den så kallade kompromissen bedrefvos så hemlighetsfullt, att den dåvarande regeringen icke hade kännedom om densamma förr, än Stats-Utskottets betänkande förelåg. Dåvarande regerings främste man, numera afliden, yttrade vid detta tillfälle i Första Kammaren följande, sedan han först talat om sin stora förkärlek för det gamla indelningsverket: »Men att indelningsverket är blott ett medel och målet något annat, det får icke förgätas. Äro nu, hos de verkligen sakkunnige, meningarne fast förenade derom, att indelningsverket icke mäktar uppbära den *större* byggnad, som man derpå velat uppressa, eller är det svenska folket genom sina ombud fast beslutet att, kosta hvad det vill, på en annan grundval, men icke på den gamla, bygga och utveckla vårt försvarsväsen, då må hvarje fosterlandsvän, om ock med saknad, draga sin hand tillbaka från den gamla institutionen, och en regering, som vill vara fosterländsk, kan då icke underlåta att med full kraft arbeta på försvarets ordnande efter de nya principerna.

Härmed har jag ock angifvit den nuvarande regeringens ställning till denna fråga; men *en* fordran har Kongl. Maj:t att i denna angelägenhet ställa på Riksdagen, och den är, att *om* en skrifvelse, sådan som Utskottet föreslagit, vare sig med eller utan modifikationer, varder af Riksdagen aflåten, det då måtte vara fullt allvar dermed, så att Riksdagen är beredd att bära alla konsekvenserna deraf.»

Derefter yttrade han mot slutet af sitt anförande, att det torde taga en lång tid att sysselsätta sig med frågan om den ekonomiska sidan af indelningsverkets afskaffande, »*hvarmed*», så slutade han, »*nu äfven skulle förenas frågan om afskaffandet af grundskatterna.*»

Det må tillåtas mig betona att han beträffande grundskatterna icke yttrade eller lofvade annat, än att frågan om deras *afskaffande* skulle behandlas i sammanhang med indelningsverkets upphäfvande. Han har ytterligare i Andra Kammaren år 1878, då det af landtmannapartiet väckta arméorganisationsförslaget förevar, yttrat följande: »men med hvad rätt är det, som ett löfte om behandlingen af en fråga förvandlas till ett löfte om denna frågas lösning i en viss riktning, på ett visst sätt? När, beträffande grundskatterna och hvad dermed eger omedelbart sammanhang, den utredning, som ansågs behöflig, upptagit

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

en tid af inemot två år; när ännu i denna stund vi icke hafva någon tillförlitlig utredning om huruledes vårt land skall kunna reda sig utan de tillgångar, som vi ega i vårt indelningsverk och våra grundskatter; när vi ännu icke hafva någon plan huru våra finanser, efter en sådan genomgripande skatteförminskning, skola ordnas; så frågas om man verkligen med fog kan påstå, att löftet om en *behandling* af frågan på samma gång verkligen ock innebär ett löfte om grundskatternas afskrifning. Svaret härpå synes mig icke svårt.»

Vid samma tillfälle yttrade jag, att min ställning till kompromissen hade varit en rent yttre, och lika väl som det Särskilda Utskottets ordförande ansåg sig, då 1875 års förslag, hvilket var ett korrekt svar på Riksdagens skrifvelse, hade fallit, vara formellt löst ifrån kompromissen, så har hvar och en annan rättighet, isynnerhet den som stod kompromissen fjernare, att frånträda densamma. Derföre har jag ock i Andra Kammaren förklarat, att jag afsade mig kompromissen och allt dess väsen.

Särskilda Utskottets ordförande yttrade vidare: »jag nekar icke, att det smärtade mig, — då jag är förvissad om att ingen af Konungens rådgifvare, som tillstyrkte 1875 års proposition, och hvilka voro alla, utom finansministern, skulle hafva lånat sitt namn till något, som icke varit allvarligt menadt — att i dag få höra en af dessa rådgifvare — då justitiestatsminister, som är min högt aktade vän — nu bränmärka grundskatternas afskaffande som en upprörande rättskränkning, då han sjelf för någon tid sedan tillstyrkt en likartad åtgärd.»

Såsom allt klander, som yttras af den högt ärade ordföranden i det Särskilda Utskottet, var hans omförmälda klander mycket mildt, det medgifves villigt; men detsamma torde kanske ändå kunna afböjas, om man besinnar, att den dåvarande justitieministern lika väl som det Särskilda Utskottets ordförande sjelf kan anse sig löst från kompromissen, sedan Riksdagen år 1875 förkastat den förutsättning, hvarpå kompromissen hvilade, det vill säga en härordning byggd på allmän värnpligt. Utskottets ordförande förklarar sjelf, att han först efter mycken tvekan inlåtit sig på kompromissen. Hans vän, som äfven är min, hyste också i detta afseende, enligt hvad jag med visshet känner, mycken tvekan; och säkerligen hade han att inom sig utkämpa en större strid för att kunna öfvervinna sin tvekan, än det Särskilda Utskottets ordförande. När han numera anser sig löst från kompromissen, framträdde naturligen känslan af hvad han ansåg för orätt så mycket starkare och åt denna känsla gaf han luft i det upplästa skriftliga anförandet.

Såsom det Särskilda Utskottets ordförande sjelf upplyst, var han utan afseende å kompromissen med om att tillstyrka Kongl. Maj:t att år 1877 framlägga ett förslag på neutral grundval af den art, att man framdeles kunde öfvergå till det ena eller andra systemet, eller, såsom någon under den föregående öfverläggningen yttrade: gå så långt, som till den punkt, der vägarne skilja sig åt.

Kammaren känner, med hvilken sympati detta förslag omfattades i denna Kammare. För min del stred jag i Andra Kammaren efter måttet af mina krafter för detsamma, men förgäfves, och utgången der verkade så nedstämmande på alla och äfven på regeringens främste

man, att han då hade följande märkliga yttrande: »Man har visserligen hört talas om politiska partier, som hafva velat såsom medel för att genomdrifva sina afsigter använda en sak, som kallas *skattevägran*, ehuru jag icke alls anser detta såsom något önskvärdt sätt att gå till väga; men jag har aldrig hört talas om, att ett parti upptagit på sin fana ett sådant ord som *försvarsvägran*, och jag önskar att landtmannapartiet icke skrifver ett sådant ord på sin. Jag har emellertid redan trott mig erfarat, att min stämman icke förmår att göra sig hörd hos majoriteten i denna Kammare, sådan den var i lördags, och jag skall därför icke nu onödigtvis upptaga Kammarens tid.»

Säkerligen var det detta yttrande, som föranledde hvad som tilldrog sig år 1878, då landtmannapartiet, så att säga, tillryckte sig initiativet i den vigtiga frågan och framlade ett förslag till härordning, som var mycket detaljeradt. Jag talade emot detta förslag i Andra Kammaren, jag röstade emot det, och, som hvar man vet, antogs det icke i denna Kammare, hvadan frågan förföll.

Emellertid är det detta förslag, som nu går igen i regeringens framlagda proposition. Utan tvekan erkänner jag, att jag finner det högst naturligt, nästan nödvändigt, att här skulle framläggas äfven ett sådant förslag som detta; och om än detta förslag i någon mån är svagare, än 1878 års förslag, till exempel i afseende på stammens styrka (den understiger den då föreslagna stammen med 5,000 man), så har det oändligt många företräden: det är ett verk af stor helgjutenhets, der råder ett organiskt sammanhang i detta förslag.

Jag vill icke här tvista om, huruvida det är möjligt, att på indelningsverkets grund åstadkomma något lika dugligt. Icke heller vill jag inlåta mig på frågan, om vi företrädesvis skola förstärka vårt landförsvar eller sjöförsvaret. Jag är af den mening, att det ena skall göras och det andra icke låtas. Men just därför, att ifrågavarande förslag är så helgjutet, så organiskt sammanhängande, är det desto förunderligare, att majoriteten i Andra Kammaren, hvars önskningsmål nu vore på väg att realiseras, med så djerf hand griper in i förslaget och rifver det sönder. Man stryker reservtrupperna; man borttager en del af kavalleriet och positionsartilleriet, man minskar trängen med tre bataljoner; man vill icke att årliga rekrytkontingenten ovilkorligen skall uppgå till 5,500 man; man förkortar tiden för stamsoldaternas utbildning och, hvad som är det värsta, man vill nedsätta de värnpliktigas öfnings-tid till 60 dagar, fastän Andra Kammaren icke om något tillförene varit så ense i afseende på försvarsfrågan, som att öfnings-tiden skulle utgöra 90 dagar; man vill betaga härordningen kraft af lag och göra dess bestämmelser beroende på samfald omröstning, åtminstone i många detaljer — man har för sådant ändamål återremitterat en del af frågan — och slutligen vill man borttaga garantilagen — jag tror att i Andra Kammaren ännu kämpas om huruvida garantilagen skall antagas eller icke, och utgången förde vara oviss. Hvad vinner man med dessa besparingar? Man har icke tvekat att öka legan för stamsoldaterna till tredubbla beloppet, hvarigenom, äfvensom genom den deraf nödvändiggjorda höjningen af underbefällets löner, man ökat kostnaderna med 1,800,000 kronor, hvaremot man genom indragningen af reservtrupperna, kavalleriet, trängen och positionsartilleriet icke åstadkommit större be-

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

sparingar, än till belopp af 800,000 kronor. Det synes således icke egentligen vara fråga om sjelfva kostnaderna, utan mera om att få sin vilja fram.

Det torde nu vara tid för mig att säga, huru jag ställer mig till förslaget. Jag har allt ifrån Riksdagens början haft den tanken, att om det kunde inträffa, att Kongl. Maj:ts förslag af Andra Kammaren antoges oförändradt eller åtminstone utan några förändringar, som minskade härens styrka och fastheten i dess organisation, kunde jag icke våga att taga på mitt ansvar att rösta deremot; men jag har på samma gång hört till dem, som tviflade på, att Andra Kammaren skulle gå in på förslaget; och när reservationerna vid Utskottets betänkande blefvo synliga, var jag fullkomligt viss om huru det skulle gå. Dertill behöfdes i sanning icke den profetiska blick, hvarom Utskottets ordförande talade. Kan man förvärfva namn, heder och värdighet af profet för så godt pris, då blir profetkretsen sannerligen mycket stor. Jag tvekar icke att uttala den mening, att om Kongl. Maj:t hade föreslagit en härordning i öfverensstämmelse med reservanternas från Andra Kammaren förslag och Första Kammaren hade antagit denna härordning, så hade Andra Kammaren ändock prutat på densamma.

Det är betänkligt att skaka grundvalarna för och rubba förtroendet till en högviktig institution, innan man är ense om, hvad man kan och vill och bör sätta i dess ställe. Detta började man göra med indelningsverket redan 1873, genom den sorgliga skrifvelsen, och man har sedermera fortsatt att göra det.

För att å min sida ådagalägga, att jag hade allvar med mitt tillstyrkande år 1875, att härordningen måtte byggas på den allmänna värnpligtens breda och säkra grundval, ingick jag i sällskapet »Värnpligtens vänner», som hade till ändamål att söka hos vårt folk väcka och sprida intresse för den allmänna värnpligten. Om, under bemödandet härför, uttalanden skett, hvilka i folkets ögon obehörigen nedsatt indelningsverket, så ber jag dettas vänner om ursäkt derför. Jag har kanske någon skuld deri, jag var någon tid sällskapets ordförande och jag skall öppet bekänna att jag äfven var med i den så kallade granskningskomitén, men de två sista åren af mitt ordförandeskap bodde jag på annan ort och för öfrigt var jag icke sakkunnig. Emellertid skulle det djupt smärta mig, om detta sällskap har alltför mycket skakat förtroendet till indelningsverket.

Antagande af en resolution, hvarigenom man ytterligare utdömer detta indelningsverk, skulle nu ske genom bifall till förevarande 40:de § i Kongl. Maj:ts proposition. Jag kan för min del icke inse fördelen och nyttan deraf.

Såsom representanten för Göteborgs och Bohuslän, den ädle greffen, yttrade, har detta förslag genom Andra Kammarens beslut ohjelpigen fallit. Det tjenar verkligen ingenting till att försöka att åstadkomma någon sammanjemkning; en sådan är fullkomligt omöjlig. Lika med honom har jag röstat för hvarje förslag, som Kongl. Maj:t för Riksdagen framlagt till förstärkande af vårt försvar. Det torde nu vara tid att ombyta roller. Vi, som önska att stärka försvaret, vi hafva alltid varit de, som visat oss angelägna. Äro nu indelningsverket och grundskatterna så tryckande, må då de, som lida deraf, komma och säga:

lindra oss från dessa bördor. Då svara vi: hvilken förstärkning bjuden I oss i fäderneslandets försvarsväsende, i fall vi skola taga er begäran i allvarligt öfvervägande. Det är skäl, att nu intaga en fast ståndpunkt. Jag uppställer den paradoxen, att äfven de, som nitälska för Kongl. Maj:ts förslag, främja det bäst genom att nu afslå detsamma.

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

Man förespeglar oss stora vådor af detta afslag. Jag har här hört af den framstående häfdatecknaren, skildraren af Sveriges öden under Pfalziska huset, att om icke grundskattefrågan hålles oskiljaktigt sammanbunden med försvarsfrågan, så skola grundskatterna hastigare försvinna.

En annan ledamot yttrade att makten låge hos Andra Kammaren. Vid 1871 års urtima riksdag hörde jag i Andra Kammaren det dunkla hotet om att man skulle få erfara, hvilka som hade makten, och under dessa dagars förhandlingar har jag i samma Kammare hört yttras: »vi hafva makten»; dock tillades anständigtvis: »och vi hafva rätten». På mig inverkar icke detta. Jag har sagt vid ett annat tillfälle och jag upprepar det nu: det svenska samhället känner lyckligtvis ingen suverän makt. Det maktegardet partiet i Andra Kammaren förmår kanske att hindra hvad som är nyttigt och godt för fäderneslandet, men att genomdrifva hvad helst det vill förmår det ännu icke. Blir ej klenmod rådande i denna Kammare, skall han veta att stäffa hvad som icke erkännes vara rätt och billigt, och skulle än denna Kammare framdeles i större mått än hittills befolkas med sådana, som hysa samma åsigter som det maktegardande partiet, så står dock ännu kvar den starka konungamakten; och denna, omgifven af rättrådiga och manliga rådgifvare samt stödd af det öfriga svenska folket, skall veta att afvisa hvarje anspråk på eftergifter, som icke erkännes vara fullt befogadt och fullt rättvist.

Jag yrkar afslag å den nu föredragna paragrafen af Särskilda Utskottets betänkande.

Detta anförande mottogs med bifallsyttringar från flera håll i Kammaren.

Herr Törneblad: I går, då en representant på stockholmsbänken ingick på frågan om hvad 1875 års regering hade menat, begärde jag ordet, emedan jag ansåg, att den framställning, han lemnade af denna regerings syfte, trots det att han varit ledamot af samma regering, icke var fullt exakt; och jag skall nu försöka att lemna några ytterligare bevis för mitt påstående i detta fall, hänvisande dock till hvad den nästföregående talaren så riktigt har sagt, att 1875 års förslag var allvarligt menadt. I den Kongl. propositionen till 1875 års riksdag omtalas visserligen icke grundskatternas »afskrifvande,» men det står alldeles tydligt och i ett sådant sammanhang sagdt, att denna proposition är framställd på grund af kompromissen, att ingen, minst den, som har varit med om att tillstyrka propositionen, bör kunna förneka, att der är fråga om grundskatternas afskrifvande. Det heter nemligen i samma Kongl. proposition:

»Så och ehuru Riksdagen uttalat den önskan, att frågan om försvarsverkets ordnande skulle behandlas i sammanhang med frågan om

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

grundskatternas afskaffande, har Kongl. Maj:t likväl ansett den omständighet, att sistnämnda fråga ännu ej hunnit blifva slutligen beredd, icke böra hindra omförmälda lagförslags framläggande vid riksdagen redan nu, helst desamma ej äro afsedda att bringas till verkställighet, innan äfven frågan om grundskatterna blifvit afgjord.»

Dessa ord om grundskatternas afskaffande äro samma uttryck, som förekommer i kompromisskrifvelsen; det heter nemligen på slutet derstädes: »först sedan nämnda stadganden om rustnings- och roteringsbesvärens samt grundskatternas afskaffande likaledes blifvit af Konung och Riksdag antagna.»

Men strax derförut är omtaladt sättet, hvarpå grundskatterna skulle »afskaffas». Nu frågas, om icke den, som har accepterat den skrifvelse, hvilken regeringen aflät till Riksdagen 1875, också har i och med detsamma ställt sig på den grund, som kompromisskrifvelsen angifver? Och jag skall lemna ett ytterligare bevis härför, ett indirekt bevis. Om arméorganisationen vid 1875 års riksdag hade blifvit af Riksdagen antagen, tror någon, att regeringen kunnat med heder i fråga om grundskatterna komma fram med något annat förslag i hufvudsak än det, som af 1873 års Stats-Utskott hade blifvit framlagdt? Går jag åter till diskussionen inom denna Kammare om just det framlagda förslaget, så finner jag också uttaladt det kraftigaste erkännande, att något sådant var i fråga, i det yttrande, som afgafs af vår nuvarande vice Talman, som säger på följande sätt: »Ett stort bevis härför ser jag i den behandling, frågan fått i det Kongl. förslaget. Der framställes i första rummet frågan om värnpligten. Kongl. Maj:t har dock nogsam visat, att han icke glömt grundskatternas eftergifvande, i det han sagt, att det nya arméförslaget icke skulle bringas till verkställighet förr, än frågan om grundskatterna blifvit löst.»

Håller jag mig vidare till det yrkande, som framställdes af samme ledamot, så öfverensstämmer det i det närmaste med det yrkande, som blifvit gjordt af Grefve Hamilton, hvilken just motsatte sig den lindrigare skrifvelsen om det Kongl. förslaget på den grund, att det stod i samband med det andra.

Jag kan icke finna annat än att detta är fullt giltiga och klara bevis för, att det 1875 var fråga om att, om detta förslag antages, också grundskatterna skulle blifva afskrifna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Stats-Utskottet hade föreslagit. Har man således en gång erkänt detta, kan man då med rätt och billighet säga: »Jag har icke varit med om 1873 års kompromiss?» Har man en gång erkänt det vara verkliga grunder, och man nu, när de för andra gången framläggas, säger nej, så beror det ju helt enkelt på hvad som bjudes. Har man erkänt, att grundskatterna kunde under vissa vilkor afskaffas, men sedan säger: nej, det går icke an att göra det nu, därför att det bjudes mindre — så frågar jag: om icke detta är ett köpslagande, hvad är då köpslagande? Den ledamot, som jag nyss citerade, och som talade från talarestolen, han sade temligen tydligt, att det var allvarligt menadt, men nu är man löst från den förpligtelse, som man kunde hafva iklädt sig. Det är sant. Men man är icke löst från den uppfattning, man en gång uttalat.

Den ärade talare, med hvilken jag hufvudsakligen sysselsatt mig, har äfven sagt att, om det ena förslaget skall kunna jemföras fullständigt med det andra, så måste kostnaderna vara lika stora i båda fallen, och att man till det förslag, som nu föreligger, skall lägga de 10 millioner, som rustnings- och roteringsbesvärerna och grundskatternas afskrifning skulle kosta. Jag undrar dock, om denna jemförelse är riktig. Tvenne förslag jemföras bäst i afseende på hvad de verkligen i allt kosta, men de skola icke jemföras på en sådan grund: hvad kostar det ena staten, om den ensam bestrider det hela, och hvad kostar det andra staten, oberäknadt hvad enskilda eller kommuner utgifva, emedan frågan då är förd in på ett annat område? Om vi tänka oss, att ett förslag här föreläge, att t. ex. folkskoleväsendet skulle omordnas och helt och hållet öfvertagas af staten samt beräknade att det skulle kosta t. ex. 5 millioner och sade, nu lägger jag till dessa 5 millioner det, som nu kommunerna betala, vore denna jemförelse riktig? Nej, den vore oriktig, och en liknande jemförelse har, så vidt jag kunnat fatta, skett här.

Vidare sade samma ärade talare, att man har en så lång öfvergångslag, att man först småningom kommer upp till 90 dagar. Ja, det är sant, men orsaken hvarför man har gjort öfvergången lång, är den beräknade möjligheten att få förslaget lättare igenom. Jag mins ännu lifligt från de betydelsefulla dagarne, då vi i Andra Kammaren näst före pingst 1875 kämpade om det då förevarande förslaget, att en af de viktigaste anmärkningarne mot detsamma var att en öfvergångslag icke var förenad dermed, och den anmärkningen gjordes äfven af dem, som då försökte att efter bästa förmåga rädda spillrorna af den värnpligtiga armé, som då framställes för oss, ehuru utan utsigt att vinna framgång.

Jag vänder mig nu till den ärade talaren på upplandsbänken, som talade om att det foster, hvars frambärande år 1878 han var med om, redan hade blifvit så förderfvadt, fast det var så ungt. Mot detta omdöme ställer jag de voteringar, som i dagarne hafva egt rum i Andra Kammaren. Det var icke därför, att barnet var förderfvadt, som Andra Kammaren har voterat så, som den har gjort nu, utan därför, att den ansåg det barnet syntes alldeles för starkt och lifskraftigt och fordrade alltför stora kostnader för att blifva födt och uppfostradt. Kan man då med skäl säga, att 1878 års förslag har blifvit förderfvadt nu, då det kommer fram 1883? Jag tror det icke. Fast än en eller annan jemkning har skett, så finnes dock så mycket godt kvar af det förslaget, att det väl kunde förtjena att gå igenom, sedt från krigsduglighetens synpunkt. Det är anmärkt, att stammen blefve för ung, och det har talats om en begreppsörvexling, som der vid lag skulle ega rum. Det är möjligt. Begreppsörvexling kan ega rum både i det ena och det andra hänseendet, men då fråga är om stammens ålder, då gäller det mobiliseringstiden. När stammen skall ut i krig och utstå dessa strapatser, som man fruktar skola alltför mycket nedtynga det unga manskapet, om hvilket manskap talar man då? Jo, om de gamla stamsoldaterna. De må redan hafva inträdt i beväringen eller icke, de skola dock vid mobilisering utgöra arméns stam, och för dem är medelåldern rätt beräknad. Det har anmärkts, att man har föga

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

försvarskraft att vänta, åtminstone af en del af dessa gamla soldater. Denna anmärkning har gjorts i samma vefva, som man upphöjt det preussiska landtvärnet, d. v. s. de, som på åtskilliga år icke hade varit med om stammens öfningar. Jag går gerna in på, att det preussiska landtvärnet har visat sig dugligt, men hvarför skulle då icke vår stam också efter de allvarliga öfningar, som den under sin första tjänstetid genomgår kunna visa sig duglig?

Det har vidare mot Herr Chefen för Landtförsvarsdepartementet anmärkts, att, huru det än må vara, så är det dock ett samband mellan Hollands och Englands arméer å ena sidan och den svenska härorganisationen, sådan den nu föreligger, å den andra, därför att i båda fallen stammen är anskaffad mot lega eller anvärfvad. Det är visserligen sant, men i värfningen ingå många faktorer, och, för min del, skulle jag vilja bestrida, att det är rätt att göra en jämförelse mellan svenska indelningsverket och Englands härorganisation, därför att de icke äro grundade på lottning eller medborgerlig pligt, utan på värfning eller lega. Lika orätt är det att göra en jämförelse här mellan Holland och England å ena sidan och vårt land å den andra, då vårt land endast tänker på att försvara sig, under det att England när som helst kan vara färdigt att skicka ut sina soldater till det ena eller andra stället i eller utom Europa. Skall man bevisa något genom jämförelse, då skola alla faktorer tagas med i beräkningen, men icke endast en faktor framhållas såsom afgörande, då det är fråga om komplicerade system, ty då bevisar man ingenting.

Det är nu sagdt, att det skulle föga tjena till att antaga den 40 §, och att det skulle vara ett ytterligare steg i den riktningen att försvaga tron på vårt indelningsverk. Det är möjligt, att första steget dertill skedde genom den s. k. sorgliga kompromissen. Det andra steget skedde bestämdt genom 1875 års värnpligtsförslag, och det var ett mycket betydelsefullare steg i fråga om att försvaga tron på vårt indelningsverk än något annat. Hvad vi nu kunna göra, det är ingenting annat än att uttala våra åsikter och meningar om förslaget. Hvad Andra Kammaren har beslutat, det får stå för dess räkning. Det är sant, att makten ligger icke der ensamt. Men den, som erkänner detta, hyllar han icke ändå praktiskt den satsen, att makten skulle ligga der, om och när han låter dess beslut blifva bestämmande för hvad vi skola erkänna såsom rätt och billigt? Det är just därför att jag tror, att Första Kammaren har haft och skall hafva sitt ord med i laget, som jag antager, att Första Kammaren nu kan uttala sitt ja eller sitt nej, oberoende af hvad som skett här bredvid. Redan denna förlängda diskussion visar, att Första Kammaren har praktiskt gifvit mig rätt deri, att förslaget icke har fallit här, *derför* att det har fallit der. Jag skall icke uppehålla Kammarens tid längre, men ber att få sluta med det yttrande, som faldes i går af vår ärade vice Talman, och i hvilket jag på det lifligaste instämmer, nemligen att det enda, som är Första Kammaren värdigt, det är att följa sin öfvertygelse. På denna grund yrkar jag bifall.

Äfven detta yttrande framkallade bifallsrop.

Herr Wennerberg: Jag har begärt ordet sent för att derigenom pålägga mig pligten att vara kort. Detta har synnerligen underlättats genom den uttömmande pröfning, hvilken den föreliggande 40 § under flera dagar har underkastats.

Förslag till lag om häröräningen.
(Forts.)

Hvad som *skäligen* kan sägas och hvad som kunnat sägas *bäst* för eller emot denna punkt och hela förslaget är helt visst sagdt, och jag har icke något dervid att tillägga.

Hvad som yttrats berömmande eller klandrande i afseende på regeringens åtgörande att framlägga detta förslag, har blifvit med så lätt hand berördt, att jag tror, att man egentligen saknat skäl att begagna *något* af dessa ytterligt betecknande ord. För min del, är det mig en glädje att få tillkännagifva, det jag anser, att regeringen har gjort, hvad den under förhanden varande förhållanden kunnat och bort göra. Med stöd af 1878 års förhandlingar i försvarsfrågan har regeringen framlagt *det* förslag, som måste hafva ansetts såsom det, hvilket sannolikast skulle förmå att kring sig samla de flesta rösterna; och bland de återstående möjligheter, hvilka i sjelfva verket torde vara få, har jag icke kunnat upptäcka någon, som varit mera berättigad att komma under Kamrarnes pröfning.

Jag har äfven föga att tillägga till hvad som blifvit sagdt om sjelfva utförandet af förslaget. Det har uppburit äfven af de starkaste motståndarne ett välförtjent beröm. De särskilda punkterna i detsamma hafva blifvit förenade till ett helt så, som visserligen icke varit vanligt att få se. Det har blifvit försvaradt från statsrådsbänken med en värme, som endast kunnat utgå från en fullkomlig öfvertygelse om dess duglighet, och som derjemte blifvit meddelad på ett sätt, att det har tvingat, åtminstone mig, till den mest oafvända uppmärksamhet.

Då nu emellertid vi stå på den punkten, att det torde vara klart för något hvar, att äfven detta förslag är dömdt till fall, så vill jag, för min del, erkänna, att jag alltså icke häruti ser den egentliga skulden ligga hos regeringen, icke heller hos det framlagda förslaget och, jag vågar till och med gå så långt, icke ens hos Riksdagens båda Kamrar.

De ligga nog djupare, de orsaker, som gjort och måste göra hvarje förslag omöjligt, så ofta det visar sig med detta dubbla ansigte, som togs till norm genom 1873 års skrifvelse. Hurudana förslag Kongl. Maj:t sedan dess än framlagt till Riksdagen, och hurudant han än må framlägga då de hafva den utomordentligt svåra, ja, helt visst omöjliga uppgiften att på ett tillfredsställande sätt på samma gång lösa tvenne så viktiga och stora frågor som skattefrågan och försvarsfrågan, så måste de just genom sina motsatta syften på förhand vara invigda till fall. Detta är *min* öfvertygelse; och det må ursäktas att, då man nästan med lidelse längtar efter att se sitt land försvaradt så som det förtjenar, och sjelf tror, att hindret för detta just ligger i denna s. k. kompromiss och dess fortvaro, man harmats, då man äfven under denna diskussion har varit i tillfälle få höra icke blott försvar, utan loford öfver samma kompromiss.

Det är ock egentligen för dessa yttrandens skull, som jag nu besvärar Kamraren en stund längre än jag hade ämnat. Jag skall dervid alls icke befatta mig med sådana yttranden, som blifvit fälda af

*Förslag till
lag om här-
ordningen.*
(Forts.)

fåakunnigheten och det med en tvärsäkerhet, som så ofta är hennes vanliga följeslagare, icke heller med sådana, som undfalla dem, hvilka, förledda af en liffig fantasi, att i detta förslag se, om icke den rätta grunden, likväl »de goda förhoppningarnas grund», hafva skjutit öfver målet; icke heller med dem, som hafva blifvit upprepade af ett halsstarrigt fasthållande vid en gång fattade meningar. De må hafva varit betydande till sina syften, de må hafva låtit stort, men det är icke syftena sjelfva, icke de stora orden, som skaffa verklig betydighet, det är den bakom dem stående personen, som gör detta. Det är därför jag vänder mig mot Friherre De Geer, som redan första dagen tog värdande hand om kompromissen genom att loforda den och dervid tillägga de nedslående och för mig svårt fattliga orden: »jag har med hvarje år blifvit mer och mer öfvertygad om dess nödvändighet». Derigenom lades af honom, och det midt under de svigtande förhållanden, som nu ega rum, en planka öfver till det kommande, på hvilken den ånyo slagna kompromissen skulle kunna räddas för att åter få spela sin bedröfliga roll.

Jag nekar icke till, att kompromissen, som ju egentligen är att betrakta såsom en frukt af 1873 års skrifvelse, var till sin början för de fleste, som undertecknade den, af ett allmänt, ett fosterländskt intresse, och skulle jag vågat tveka derom, så hade jag icke behöft mer än läsa underskrifterna, ty der finnas allt för många bärare af namn, höjda öfver all misstanke att hafva fått tjena något annat än just det allmänna intresset. Men om man icke redan då insåg, att jemte och bakom detta allmänna intresse äfven funnos *särskilda*, så tycker jag, att man väl under tiden sedan 1873 bort komma under fund med, att så var och är händelsen, då man sett denna kompromiss' utveckling och ser dess nuvarande beskaffenhet.

Det är ingenting ovanligt, att de allmänna, stora intressena, alldeles lemnade åt sig sjelfva — i synnerhet under lugna tider, då den gyllene eller rättare, förgyllda regeln ställes upp, »hvar och en är sig sjelf närmast» — snart nog blifva kraftlösa och följaktligen kortlifvade. Så är *icke* händelsen med de särskilda intressena. De kunna växa, så länge det syfte, för hvilket de egentligen hafva fått lifvet första gången, finnes till otillfredsstäldt. Så har också nu skett. Då 1878 dessa särskilda intressen icke försmådde att kasta det allmänt fosterländska intressets mantel kring sig, och den då var tillräckligt vid att nöjaktigt skyla dem, så — det må medgifvas, att det är betecknande — hafva de redan 1883 funnit densamma manteln alldeles för snäv för de nu breda axlarna.

Jag har talat och röstat för hvarje förslag, som allt sedan 1871 framlagts i afseende på vårt försvar, mer eller mindre af fullkomlig öfvertygelse om dess duglighet än i den tron, att det vore min pligt att underordna mina åsikter under sakkunniges; och då jag emottog Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag och först läst det, var det min afsigt att göra sammaledes nu och icke afvika från detsamma längre än möjligtvis i ledband af de sakkunnige, hvilka i sina reservationer haft ett eller annat att tillägga eller ändra. Men har jag satt upp detta handlingssätt som en pligt för mig, torde det också få erkännas, att det är likaså en pligt för mig att icke underkasta mina åsikter *icke-*

sakkunniges, och det blefve väl följden, om nu vid den 40 § jag bidroge dertill, att Kammaren lemnade sitt bifall till densamma? Jag kan nemligen icke finna annat än, att derigenom ingenting vunnnes, men möjligen att mycket förlorades. Ännu har ingen heller besvarat den frågan, som dock ligger nära tillhands; hvad vinnes genom ett bifall till 40 §? men många hafva med varma ord talat för, att ett bifall skulle lemnas. Ja, *hvad* skulle vi derigenom vinna? Jag har gjort mig den frågan sjelf, men icke kunnat besvara den. Det är mig alldeles oförklarligt. Men lätt kan jag finna ett nöjaktigt svar på den motsatta frågan, hvad vi skulle förlora. Vi skulle helt visst förlora hvad vi ega, utan att hafva tillräcklig förvisning om hvad vi skulle få. Ty då båda Kamrarne i alla andra punkter, än just denna, äro af olika meningar, så skulle ett bifall till den 40 § liksom en ny kompromiss sätta ett ok öfver båda Kamrarnes nackar och måhända äfven öfver regeringens och fastbinda dem vid grunder, från hvilka de, äfven om de ville det, kanske icke skulle kunna slita sig lösa.

Det har derföre förefallit mig, som ingalunda fortfarande kan vara blind för indelningsverkets verkliga och många brister, men som också har till skyldighet att icke med föresats sluta ögonen till för de möjliga brister, som ligga gömda i det nu framlagda förslaget, det har — säger jag — förefallit mig rådligare, om vi ännu försöka att reparera de förfallna byggnaderna på indelningsverkets grund, hvilken, om den också är inskränkt, dock har visat under sekler en bärighet, som är aktningsvärd, än uppföra nya och, efter allt utseende, några godtköpsbyggnader på en grund, som — jag vågar icke afgöra hvilketdera — antingen är alldeles ny och till följd deraf också allt för litet pröfvad och undersökt, eller, om den icke är ny, är densamma som vi sett i ett par andra länder försökt, och som der haft det stora felet att hafva mistat allt förtroende.

En framstående kammarledamot har uppmanat Kammaren att fatta ett sig värdigt beslut. Jag känner och erkänner ingen annan mätare på ett värdigt beslut än medvetandet att utan alla bifafgifter hafva handlat i fullkomlig öfverensstämmelse med hvad man ansett vara rätt och kunna lända till fosterlandets gagn; och derfor yrkar jag afslag.

Jemväl vid slutet af detta anförande hördes talrika bifallsyttringar.

Herr Hallenborg: I likhet med så många andra Kammarrens ledamöter, har jag begärt ordet, icke för att inlåta mig på någon utförlig granskning af den föreliggande frågan, utan endast för att få till protokollet upptaget det votum, som jag kommer att afgifva. Det Kongl. förslaget innebär en försvarsorganisation i så många afseenden bättre än den vi nu hafva, och verkar till det mål, som jag anser, att vi alla böra eftersträfvä, nemligen att åstadkomma så många krigsdugliga och vapenföra män som möjligt. Det hvilat visserligen på en grundval, som icke förr blifvit af Kammaren godkänd, men då i närvarande ögonblick hvarje försök att på allmänna värnpligtens eller indelningsverkets grund bygga något förslag icke är möjligt att genomföra, anser jag mig handla rättast i att, hellre än att återigen skjuta

Förslag till lag om hördeordningen.
(Forts.)

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

undan försvarsfrågan, bidra till antagande af förevarande förslag. Genom Medkammarens beslut har visserligen frågans öde blifvit afgjort, men icke har förslaget värde derigenom förringats, och icke bör Kammaren, efter mitt förmenande, afgifva något annat omdöme deröfver, än den skulle hafva gjort, om vi fattat vårt beslut, innan Medkammaren fattat sitt. För mig åtminstone, har icke detta verkat förändring i mina åsikter, hvarför jag förenar mig med dem, som yrkat bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl: Äfven jag önskar, ehuru det icke finnes mycket nytt att säga i den fråga, som nu är föremål för Kammarens behandling, att få med några ord angifva min ställning till densamma.

Man kan visserligen instämma i det som Särskilda Utskottet i sitt betänkande har sagt, att tiden nu borde kunna vara inne att fatta ett beslut i frågan om ordnandet af landets försvar, då denna fråga under loppet af snart 20 år stått på dagordningen och erhållit en sådan utredning, att för hvar och en, som nitälskar för försvarsfrågan, tillräckligt material för densammans bedömande förefinnes. Men beklagligen tror jag, att, om man söker göra sig reda för de utsigter, hvilka för närvarande kunna finnas att komma till en lösning af frågan om en genomgripande omorganisation af landets försvar, man skall finna *dels* af de reservationer från medlemmar af Andra Kammaren, som finnas det särskilda Utskottets betänkande bifogade, *dels* äfven af hvad som under de sista dagarne tilldragit sig i Andra Kammaren vid behandlingen af denna fråga, att landet, sorgligt nog, ännu länge får vänta på en fullständig omorganisation af vårt försvar om den skall ske på ett sätt, som kan medföra verklig trygghet åt vår ställning.

Det har blifvit sagdt, att anledningen till det långa dröjsmålet med denna frågas afgörande skulle ligga deri, att man har visat för litet tillmötesgående och att till följd deraf landet nu lider af att vara i saknad af ett betryggande försvar.

Jag är af en alldeles motsatt åsigt.

Jag tror, att vi, istället för att hafva visat för *litet* tillmötesgående, visat alldeles för *mycket* sådant; Och det har äfven härigenom inträffat hvad så ofta inträffar, när enskilda intressens målsmän tycka sig finna sina anspråk tillmöteskomna, att de sträcka dem allt längre och längre i förhoppning, att kunna få allt mer och mer.

Till uppskofvet med frågans lösning har ju också bidragit den omständigheten att vi, Gud vare lof, under 70 år haft fördelarne af fred och en lugn utveckling af landets alla förhållanden. Det har fallit i glömska hvilka pröfningar som kunna öfvergå en nation, när den hemsökes af krigets olyckor; Och man föreställer sig på många håll, att detta nu under sju tiotal af år rådande lyckliga förhållandet aldrig skall komma att upphöra. Blott vi icke blanda oss uti andra länders angelägenheter, tror man, att det icke är någon, som vill oss något ont; och derföre tycker man sig kunna för andra ändamål spara de utgifter och krafter, som skulle fordras för försvaret.

Men, frågar man, hvad är nu att göra? Denna viktiga angelägenhet kan dock icke helt och hållet få hvilas. Jag måste säga, att, — så sorgligt det än är att uttala sådana ord, — jag tror att det för när-

varande ingenting annat är att göra, än hvad den enskilde skulle göra i en underhandling, der motparten framställer för stora anspråk, som icke kunna beviljas: Man bibehåller hvad man har och söker att, så godt man kan, partielt utveckla och förbättra detsamma.

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

Jag sade, att det var mig sorgligt att uttala dessa ord, och detta kan jag vara så mycket mer berättigad att säga, som jag är en vän af tillämpning utaf den allmänna värnpligten. Jag tror att det endast är på den vägen som en fullständig omorganisation af vårt lands försvar bör ske, emedan vi endast på sådant sätt kunna erhålla ett betryggande försvar. I öfverensstämmelse med denna min uppfattning har jag äfven biträdt 1873 års skrifvelse. Denna har här blifvit skarpt klandrad; men att den har tillkommit i ett fosterländskt syfte, läser icke någon betvifla. Misstag äro möjliga; framtiden skall utvisa huruvida denna skrifvelse verkligen var ett misstag. För min del tror jag ännu att, om man en gång kommer att företaga en fullständig ombildning af försvarsväsendet, det måste ske på de grunder, som i 1873 års skrifvelse äro uttryckta.

Jag deltog, insatt genom Kammarens förtroende i särskilda Utskottet år 1875, i behandlingen af den då föreliggande frågan rörande landtförsvarets ordnande; och jag biträdde den mening, att detta borde ske på sådana grunder, som från Utskottet framställes, och hvilka grunder äfven till väsentlig del funno denna Kammares godkännande.

De grunder, som då framställes af Utskottet, voro efter mitt förmenande det rätta uttrycket för 1873 års skrifvelses innehåll.

Jag har, aldrig kunnat fatta skrifvelsen på annat sätt, än att den innehölle ett uttalande derom, att det skulle blifva nödvändigt för vinnande af ett betryggande försvar att fullständigt anlita den allmänna värnpligten. Visserligen yttrade Utskottet, att den skulle anlitas på sådant sätt att frivilligheten först toges i anspråk mot den ersättning, som kunde vara behöfzig;

Och det må vara en brist i 1873 års skrifvelse, att der icke finnes mera detaljeradt taladt om, huruledes man skulle fylla den brist i anskaffningen af hären, som kunde uppkomma, ifall icke tillräckligt många frivilliga anmälde sig; men att man år 1873, då denna skrifvelse afläts, likväl tänkte sig, att det skulle ske genom *lottning*, därför hemtar jag så mycket mer stöd som det i 1875 års särskilda Utskott uttalades den mening, att hvad som icke kunde erhållas på frivillighetens väg skulle uttagas genom lottning. I detta Utskott satt, bland andre ledamöter, äfven en ledamot af 1873 års Stats-Utskott, hvilken der varit ordförande på inkomstafdelningen, der i första rummet skrifvelseförslaget behandlades. Der suto äfven i Särskilda Utskottet flere andre ledamöter från 1873 års Stats-Utskott och bland dem särskildt äfven 3 ledamöter från Andra Kammarerna, hvilka alla jemte ledamöterna från Första Kammarerna i det särskilda Utskottet instämde i den åsigt, att bristen i härens anskaffning skulle fyllas genom lottning.

Hade verkligen 1873 års skrifvelse afsett något annat än detta, så hemställer jag till Eder, mine Herrar, huruvida icke den mening, som uttalats af de 3 reservanterne från Andra Kammarerna och hvilken mening är den, som sedermera allt mer och mer vuxit och på hvilken

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

det framlagda Kongl. förslaget är byggt, skulle fått understöd af någon utaf Särskilda Utskottets öfrige ledamöter.

Det har varit mig angeläget att tillkännagifva min uppfattning af innehållet i 1873 års skrifvelse, då jag icke kan bifalla det Kongl. Maj:ts förslag till ombildning af försvaret, som afgifvits vid innevarande års Riksdag. Detta är, såsom vi alla veta, byggt på en helt annan grund, och afviker från den, som enligt min åsigt finnes uttalad i 1873 års skrifvelse.

Det finnes åtskilliga andra bestämmelser, än den om sättet för stammens bildande, uti nu föreliggande Kongl. förslag, hvilka äfven göra att jag icke skulle kunna godkänna detsamma; men då jag icke kan säga något nytt i denna fråga utom det, som blifvit sagdt många gånger förut af andra ledamöter och mycket bättre än det af mig kan framställas, så vill jag icke dermed upptaga Kammarens redan hårdt anlitade tid. Jag vill blott nämna, att en af dessa bestämmelser är den, som förekommer i 42 paragrafen.

Af hvad jag förut yttrat framgår äfven helt tydligt, att jag icke kan godkänna garantilagen, hvars tillämpning jag fruktar skulle komma att medföra så stora olägenheter och väcka så allmänt missnöje, att det helt säkert, innan de 15 åren förflutit, som äro bestämda för öfvergången från det gamla systemet till det föreslagna nya, hade blifvit nödvändigt att i nämnda lag göra ändringar; och att dessa icke blefve förbättringar utan försämringar, är för mig temligen tydligt.

Efter hvad nu vid behandlingen af denna fråga förekommit är det temligen klart, att densamma för det närvarande är fallen. Hvad Första Kammaren kommer att göra, det beror naturligtvis på hvad hvar och en af dess ledamöter anser sig böra afgifva sin röst för. Men jag kan icke underlåta att för min del framhålla, att, om jag haft rätt deri, att tillmötesgåendet hittills varit för stort, och att man måste sätta en gräns för de oberättigade anspråken samt att man till följd deraf under den närmaste tiden icke har annat att göra än att söka partielt förbättra hvad vi nu hafva, så kunde det väl icke vara lämpligt att denna Kammare bifölle den nu föredragna 40 § och derigenom stälde sig i precis samma ställning som just den del af Riksdagen, der, — jag är öfvertygad om att dermed icke göra någon orätt, — de enskilda intressenas målsmän äro att söka. Vi skulle således här bifalla denna paragraf och derigenom gifva ett stöd åt dem, som vilja förkasta hvad vi nu hafva utan att ens bereda oss något dermed jemförligt, långt mindre något bättre.

Efter min uppfattning skulle ett sådant sätt att tillvägagå ingalunda kunna vara klokt.

Jag kan, efter det anförda uti denna fråga icke hafva något annat yrkande att framställa än om afslag å den föredragna punkten.

Friherre De Geer: Jag skall icke förlänga kretsgången af alla de skäl för och emot, som under dessa dagar blifvit anförda, och icke heller upptaga några af de anmärkningar, som blifvit framställda emot mitt förra yttrande.

Det är endast en enda omständighet, hvarpå jag önskat att ytterligare fästa Kammarens uppmärksamhet.

Sedan Andra Kammarerna angående flere af de viktigaste delarne i det föreliggande härordningsförslaget fattat beslut, som måste antagas komma att föranleda hela förslaget fall, så hafva flere talare här, hvilka förut varit benägna att lemna sina röster för detta förslag, förklarar sig anse det olämpligt att vidare söka hålla vid lif ett förslag, som redan är till döden dömdt.

*Förslag till
lag om här-
ordningen
(Forts.)*

Det är likväl icke denna Kammarernas vana att låta af Medkammarernas beslut förmå sig att afvika från den raka vägen till det mål, som den ställt i sigte; och för min del tror jag, att härifrån vid detta tillfälle icke bör göras något undantag. Om pluraliteten i denna Kammarer finner förslaget till följd af dess egen beskaffenhet oantagligt, då är ett afslag fullt befogadt; men i motsatt fall är det icke förslaget, utan dess försämringar, som vi skola afslå. Med ett annat sätt att gå till väga skall icke Kammarernas beslut ens lemna någon upplysning om Kammarernas mening. De, som yrka ett ovilkorligt bibehållande af indelningsverket, skulle nemligen då få att räkna flere röster med sig, än dem rätteligen tillkommer; och svalet emellan begge Kammarerna skulle blifva ännu större och mer öfverstigligt, än det redan är.

Jag vidblifver därför mitt yrkande om bifall till den 40 §; och det är min innerliga öfvertygelse, att för Första Kammarernas framtida ställning det är af vigt, att den i sitt nu förestående beslut otvetydigt uttalar, att den vill göra något och offra något för att sätta vårt fosterland i stånd att försvara sig, när det en gång gäller. Detta är hvad som kan vinnas på ett bifall.

Bifallsrop ljödo ånyo.

Herr Wallenberg: Hans Excellens Statsministern behagade yttra, att »många flere frukta vida mera värnpligtens utsträckning än de ökade kostnaderna». Ja, det tror jag nog; men det kommer sig troligen deraf, att det är många flere, som drabbas af en utsträckt värnpligt än af de ökade kostnaderna.

Samma högt ärade talare yttrade, att »striden om sättet att omorganisera vårt försvar demoraliserade uppfattningen i landet.» Om han dermed menat köpslageriet, så har han fullkomligt rätt, och jag instämmer till alla delar deri.

Den högt ärade talaren behagade jemväl yttra, att »en strömning går igenom arbetareklassen som är farlig och att uttalanden förekommit, som icke böra lemnas opåaktade».

Jag må bekänna att detta yttrande förvånar mig. Jag kan sanningsenligt säga, att jag står i beröring med alla möjliga samhällsklasser i hufvudstaden, och jag känner mer än väl de bearbetningar, som blifvit försökta, för att förmå stadsmannanäringarnes arbetare att gifva högljudt bifall till en skattereform, som skulle försämra arbetsgifvarnes ställning och på detta sätt menligt inverka på arbetarne sjelfva.

Men arbetarne i hufvudstaden hafva lyckligtvis kommit till en klarare insigt, att det icke är något annat än en flygtig öfvergångsformation när man säger: »gif hemmansegarne denna gifva, så köpa de mera af stadsmannanäringarnes produkter». Det är alldeles på samma sätt, som då de första hypotekslånen utlemnades, köpte låntagarna »hypoteksvagnar». Men hur kommer det sedermera att gå, när stads-

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

mannanäringarne få på sig lagda de skattebördor, som någonstädes måste läggas. Då blir det en helt annan ställning; och jag är öfvertygad om att våra arbetare hafva en klar insigt om sin egen fördel, så att, ehuru de lifligt önska reformer i våra institutioner, det likväl alldeles icke är deras önskan, att vända upp och ned på förhållandet emellan stad och land.

Den högt ärade talaren behagade jemväl yttra, att »det beslut, som Kamrarne nu skulle komma att fatta, skulle inverka på den aktning, som representationen åtnjuter».

Jag är alldeles af samma mening som han äfven i denna punkt.

Jag anser äfven, att beslutet kommer att inverka på den aktning representationen åtnjuter; men jag tror att representationen kommer att åtnjuta den största aktning och isynnerhet Första kammaren bibehålla den aktning, som den redan åtnjuter, om den *sjelfständigt* yttrar sig och beslutar i en fråga, som denna samt icke gör beslutet beroende af hvad man så gerna vill kalla »den politiska klokheten», dervid politiken icke är någonting annat än, såsom Herr vice Talmannen här om dagen yttrade, »konsten att för sin egen del åtkomma så många fördelar på andras bekostnad som möjligt».

Herr Krigsministern behagade säga, med anledning af en broschyr, som utkommit i frågan, att »dess författare vederlade sig sjelf»; men Herr Krigsministern må icke föreställa sig, att han derigenom vederlagt alla andra, som tänka lika med denne författare, och som anse: att Sveriges insulära läge kräfver det vi också hafva ett sjöförsvär. Jag tror, att om man skulle säga att, enär vi icke kunna få det bäst möjliga sjövapen, böra vi icke hafva något alls; det vore som om alla andra makter i verlden sade, att därför att de icke hvar för sig kunde hålla lika stor flotta som England, skulle de icke hafva någon flotta alls. Det är en logik, som icke håller streck. Vidare, när vårt grannland Danmark, som har minst femtio procent starkare flotta än vi hafva, finner för sig ganska angeläget att ega en sådan flotta, kan jag icke förstå hvarför man skall här så nedsätta vigten af att Sverige, som är mycket mer omflutet än Danmark, också bör ega ett sjöförsvär. Till Danmark kunna dock mycket lättare stora arméer inmarschera än någonsin i Sverige uppe vid polcirkeln. Nej, sjövägen komma våra fiender först hit; och på sjön måste vi söka hindra deras landstigning, ty på sjön är vår *första* försvarslinie.

Den högt ärade talaren behagade erinra om General Lefrén. Ja, det var en utmärkt man; och jag var en bland hans beundrare, ehuru jag icke hade förmånen att såsom Herr Krigsministern vara hans lärjunge; men man skall komma ihåg, att mycket händt sedan år 1862, då General Lefrén med döden afgick. Det är icke alldeles säkert att, om Lefrén lefvat år 1872, han i sina läroböcker satt i detsamma som han gjort för fyratio år sedan, eller att sjöförsvaret vore af ingen vigt; åtminstone antyddes det så af Herr Krigsministern.

Jag ber att få erinra om huruledes det i min ungdom mycket talades om ett annat slags försvar, nemligen det så kallade »Centralförsvaret», eller att man bara behöfvde bygga *en* stark fästning midt i landet och lemna våra härligaste provinser öppna, under det alla löpte bakom denna centralfästning, för att, sedan man lemnat fienden att

ostörd härja halfva landet, söka följaga honom. Men man glömmet vid sådana funderingar, att den dyraste af alla teatrar är en krigsteater; och lemna man till en början landet öppet för sådana föreställningar, så begär man en mycket stor och oförlätlig misshushållning, hvilken visar sig, om man ställer förlusterna till följd af fiendtliga härjningar i jämförelse med kostnaderna att skaffa sig en flotta, som kan försvara den fiendtliga landstigningen och oroa fiendens kommunikation med eget land.

Nu ber jag få nämna några ord till värnpligtens vänner. Jag har anledning att tro, det desse i den *värfvade* stammen se en brygga för att komma till sina önsknings uppfyllande.

Jag anser det deremot vara lika politiskt oklokt att gå den vägen som alla skulle ansett det varit oklokt, om vi åren 1850—1853, när man började tänka på att bygga jernvägar här i landet, hade svarat: »nej, det går för fort, det skola vi icke göra nu, utan nu skola vi bygga chausséer först!» Hvar hade vi stått i denna stund med jernvägsbyggandet, om en sådan åsigt då gjort sig gällande?

På samma sätt förhåller det sig, om vi som en öfvergång skola antaga *värfvade* stamsoldater för att sedermera komma till *allmän värnpligtsarmé*. Det är att undanskjuta frågan, och vi komma mycket lättare och ginare till allmän värnpligt genom att behålla den indelta stam och beväring vi ega. Om det nu framlagda härordningsförslaget inneburet att vi efter ett eller annat år skulle erhållit ett bättre landtförsvar, så hade det varit någon ursäkt för Riksdagen att antaga detsamma. Men för att få en blott tjugufemtusen man landttrupper efter femton år och upplösningstillstånd dessförinnan under minst tio år, det blir allt för dyrköpt för landet. Hvar kostnaderna härtill skola tagas, derom veta vi nu ingenting. Derom föreliggande inga sannolika uppgifter, blott antydningar, bland hvilka *hotelsen* att beskatta *verksamheten*.

Krigsministern behagade i går fälla ett yttrande, som var sakrikt och som mottogs med uppmärksamhet och mycket bifall. Men han yttrade bland annat »att, om Kammaren icke nu ville antaga det föreliggande förslaget, önskade han, att Riksdagen skulle i en ny skrivelse till Kongl. Maj:t säga sin mening». Jag försäkrar att vi hafva alldeles tillräckligt af skrifvelser, och jag kan icke föreställa mig, att Riksdagen skulle börja det förfaringsättet om igen, utan vi böra lemna regeringen fria händer att framdeles förfara enligt sin uppfattning af ställningen inom landet. Ingen kan önska denna agitations fortsättande. Många förhållanden lida deraf och osäkerheten motverkar företagsamheten.

Häromdagen gaf oss Krigsministern en mycket målade och mörk taffa öfver tillståndet af vårt nuvarande landtförsvar. Jag får säga att jag icke varit i tillfälle att jämföra hans siffror med Friherre von Kræmers skildring, som var betydligt ljusare, men jag har inhemtat, att den senare också tagit sina siffror från officiella källor. Krigsministern jämför sina uppgifter om nuvarande landtförsvaret med det föreliggande härordningsförslagets framtida styrka, utan att på samma gång tillkännagifva, att det kommer att ligga en tidrymd af femton år dem emellan. Det må ursäktas mig, om jag anser detta vara alldeles detsamma som att jämföra ett landtförsvar, som finnes, med ett, som

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

icke finnes annat än på papperet, och sådana jemförelser bidraga sann-
ligen icke att stadga tillförsigten till de lemnade uppgifternas pålitlighet.

Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå att, om
Kammaren nu bifaller § 40 och om Kamrarne sedermera stanna i
olika beslut om nästan alla öfriga bestämmelser, så återstår af hela
denna långa förhandling ingenting annat än att begge Kamrarne beslutat
skenbart lika, i afseende på den grundsats att man med penningar skall
betala allting. Om regeringen, som vi skola hoppas, behagar framdeles
utarbeta ett nytt förslag, så är det alldeles klart, att den skulle anse
sig bunden i en hufvudpunkt, om begge Kamrarne gillat att stamsoldat
skall värfvas.

Frågan om lottning är genom detta förslag utestängd. Detta är
en bland olägenheterna. Det må vara mycket vackert, allt det der
talet om att man icke skall kasta »blodslott» och dylikt, men om
fäderneslandet råkar i krig, så får jag säga, att den som stannar hemma
obeväpnad på oförsvarad kust, den är icke det minsta säkrare än den,
som uppträder med vapen i hand och tillhör armén. Man må icke
inbilla sig att det är någon säkerhet till lif och egendom att icke blifva
utlottad i händelse af krig, särskildt då det blir fråga om att försvara
sig inom landet.

Till slut ber jag få säga, att jag anser det vara af allra största
vigt, att regeringen återfår sin handlingsfrihet och icke blir bunden i
något afseende. När det icke är möjligt att få gemensamhet i någon
af de stora frågor, som höra hit, så bör regeringen icke bindas i någon enda
mindre fråga, som skall se ut som en princip, utan att vara det. Jag kan
icke föreställa mig, att den krigsminister, som lagt i dagen ett sådant nit
och en så ovanlig förmåga att utreda frågor, skall af ett tillfälligt miss-
mod draga sig tillbaka från att fortsätta det hedrande och för foster-
landet gagneliga uppdrag, han fått, och hvartill jag i främsta rummet
sätter, att göra det bästa möjliga af det vi hafva. Jag kan icke före-
ställa mig, att någon här tänker på något så orimligt, som att, då Riks-
dagen icke velat antaga ett förslag, som faktiskt utgått från Riksdagen
sjelf, och således icke framlagts annorlunda än såsom närmare utredt
och formuleradt af regeringen, man skulle vara nog oförståndig att
fordra det en krigsminister häraf skulle göra en kabinettsfråga. Vi
hafva icke råd eller lust att spela den komedi, som kallas »parlamen-
tarism», och som går derpå ut att, efter en inträffad motig votering
inom Kamrarne, antingen genast demission skall af hela konseljen
inlemnas eller en partiel förändring derinom förekomma. Jag anser
ett sådant förfarande för en olycka. Jag tror icke någon kan förebrå
denna Kammare, att någonsin hafva velat göra svårigheter för rege-
ringen att regera. Denna Kammare har aldrig nedsatt anslag till det
orimliga, utan denna Kammare har låtit sig angeläget vara, att bevilja
erforderliga medel för statsmaskinens jemma gång. Deremot må det
tillåtas denna Kammare att i en principfråga uttala sin åsigt, och på
grund häraf anhåller jag om afslag å förslaget om värfvad stam.

Rop hördes nu på proposition.

Friherre Åkerhielm: Jag kan mer än väl förstå att på sjuete dagen af en uttänjd öfverläggning Kammarens uppmärksamhet har tagits länge nog i anspråk för att jag här skulle sätta Kammaren på ännu ett tålåmsprof!

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

Jag vill därför lofva Kammaren att, trogen min vana, fatta mig kort, helst jag icke begär att vid denna ståndpunkt af öfverläggningen kunna någon öfvertyga; icke heller, om jag kunde det, skulle vilja någon öfvertala, utan anhåller jag endast att mig måtte medgifvas att, till följd af den särskilda ställning, jag mer än en gång, och en gång ensam på framskjuten förpost, intagit i den föreliggande frågan om försvarets ordnande, få till Kammarens protokoll motivera mitt votum. Jag skall hålla mig strängt till den föredragna punkten, eller § 40 i det Särskilda Utskottets förslag till lag om härordningen. Jag skulle också kunnat inskränka mig till att, efter den afvägning af skälen för bifall till och skälen för afslag å denna paragraf, som här i dag under sammanträdet genomförts först af en talare på kronobergsbänken och sedan af en talare på östgötabänken, med dem instämma i deras slutliga tolkning att allting här bjuder att lägga ett nej i rösturnan; men om jag stannar något mer vid denna motivering, så gör jag det därför, att redan under ett föregående plenum, den man, hvars ställning såsom den främste vid Konungens rådsbord på grund af grundlagen, sedan den, kort innan hans inträde i rådet, undergått en ändring, är en mera markerad och framstående, här i ett yttrande antydt, att ett afslag icke lemnade någon tydlig anvisning, hvilken Kammarens mening vore, och samma påstående har under dagens öfverläggningar af ordföranden i det Särskilda Utskottet nu nyss upprepats. Derför att ett afslag förmenas icke lemna upplysning om Kammarens mening, vill jag motivera mitt yrkande om afslag, och jag vill motivera det dermed att, på grund af Andra Kammarens beslut, det icke är tänkbart att någon sammanjemkning mellan de båda Kamrarnes meningar kan komma till stånd. Uttalandena inom denna Kammare äro derom alltför tydliga, att någon tvekan längre skulle vara möjlig. Uttalandet från statsrådsbänken, väl ej blott händelsevis skriftligen affattadt, är med afseende derå så tydligt, att tvekan icke är möjlig. Då således Andra Kammarens beslut utfallit så, som det gjort, och någon sammanjemkning icke kan tänkas, är frågan bragt derhän, att Första Kammaren, genom bifall till den föredragna § 40, icke skulle hafva gjort annat än bundit händerna på denna eller en annan rådkammare och bestämdt förklarat att *en* grund till framtida försök att ordna vårt landtförsvar är undanryckt, nemligen den nu bestående, den enda vi ännu hafva. Efter min tanke vore det oklokt att med min röst hafva bidragit till, att denna grund, denna möjlighet till en lösning, denna möjlighet till partiella reformer, sedan nu en genomtänkt och tilltänkt nära nog revolution i hela vårt försvars- och beskattningsväsen icke kan komma i fråga, skulle undanryckas. Jag tror att det mer än väl kan behövas att denna utväg fortfarande står kvar, och huru gerna jag skulle, genom att hafva biträdt förslaget i den föredragna punkten, gifvit erkännande åt det omsorgsfullt utförda och väl försvarade arbete, som här föreligger, gifvit ett erkännande åt den man, som för detsamma inom denna Kammare på ett så utmärkt sätt uppträd, och unnat den nuvarande

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

statsrådsbänken en »succès d'estime» åtminstone inom denna Kammare, så tror jag likväl att jag icke bör göra det, därför att den utsigt, som jag föreställer mig blifva för framtiden den enda möjliga, är den, som finnes angifven i Första Kammarens föregående vota, det af 1878, då den afslog ett från Andra Kammarens 102 motionärer utgåendet förslag, ursprunget till det nu framlagda, det af 1877, då den med 99 röster mot 20 antog det förslag, som då framlades. Dessa erinringar utgöra svaret på hvad ett nedlagdt »nej» mot den nu föredragna punkten betyder och utgöra skälen till att jag röstar för afslag på fyrationde paragrafen.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Nisser: Jag anhåller endast få tillkännagifva min ståndpunkt i denna fråga och litet motivera densamma. Ingenting har kunnat öfvertyga mig om orättvisan i grundskatterna eller billigheten i deras afskrifning utan ersättning, men då detta synes vara ett medel för att åstadkomma det länge efterlängtade försvaret för vårt land, tvekar jag icke att offra grundskatterna såsom detta medel. På denna grund yrkar jag bifall till den förevarande paragrafen och kommer att votera mitt ja både till denna och de andra paragraferna i det Kongliga förslaget till härordning.

Herr Lindhagen: Då jag nu för första gången yttrar mig i denna Kammare, faller sig detta för mig så mycket svårare, som jag kommer så nära efter flere af Kammarens mest framstående talare; men det är ett behof för den ringare likaväl som för de framste att vid ett tillfälle, sådant som detta få uttala sin mening. Jag ber emellertid Kammaren om ursäkt att jag så här i sista timmen tager hans uppmärksamhet några ögonblick i anspråk. Dessutom, då jag nu skall uttala mig i dessa viktiga, vidtomfattande frågor, icke efter mångårig förberedelse, såsom Kammarens flesta öfriga ledamöter, utan efter endast åtta dagars beredelse, får mitt yttrande naturligtvis lätt prägeln af omogenhet; men jag torde dock äfven hafva en fördel deri, att jag icke genom tio-åriga strider fått min tankegång fastskruvad i en viss riktning.

Jag har fått höra mycket talas om en kompromiss, hvars betydelse man särskildt i dag utvecklat. Med undran har jag hört, att frågan huruvida fäderneslandet skall få ett dugligt försvar eller ej måste blifva beroende på huruvida de förslag, regeringen i sådant syfte framlägger, till punkt och pricka öfverensstamma med denna kompromiss' ordalag. Något sådant hade jag, oskyldig som jag var, icke kunnat föreställa mig för åtta dagar sedan. Äfven andra företeelser under öfverläggningen hafva hos mig såsom nykomling väckt en särskild uppmärksamhet och jag vill i anledning häraf med några ord redogöra för mina intryck, mina iakttagelser och åsikter.

Då jag såg så många af denna Kammares ledamöter och bland dem flere af samhällets mest uppsatte män vördnadsfullt böja sina hufvuden inför folkmötenas resolutioner, så tänkte jag på grundlagen, som förbjuder riksdagsrepresentanterna att taga instruktioner från sina valmän och följaktligen i än högre grad att taga sådana från dem, som

ej äro valmän. Grundlagen önskar och förutsätter ock att i Riksdagens Kamrar se samlad, så att säga, en elit af svenska folket; men vördnadsbetygelserna för folkmötesresolutionerna hvila på en alldeles motsatt förutsättning, nemligen att eliten och de mest sakförståndige stannat hemma för att på folkmötena diktera besluten. Men, invänder man, det gifves tillfällen då man måste fästa afseende afven på folkets fördomar och origtiga opinioner. I afseende härå ber jag dock för det nu föreliggande fallet få hänvisa på Medkammaren. Dess ledamöter stå ännu närmare opinanterna än vi, och likväl har Andra Kammaren lemnat folkmötenas uttalanden utan afseende, samt trots desamma och i fullkomlig strid mot dem beslutat så väl indelningsverkets upphäfvande som försvarets fotande väsentligen på värnpligten.

En sak, som ej heller kunnat förbigå min uppmärksamhet, är att man vid uttalandet af sin mening i denna för fosterlandet så viktiga fråga, allmänneligen, såsom naturligt är, bifogat försäkran om sin fosterlandskarlek. Ingen eger rätt att draga i tvifvel uppriktigheten af dessa försäkringar; men mig hafva de tvingat att gå till mig sjelf och ransaka, huru med mig förhåller sig i detta afseende. Härvid har för mig framstått klart, att det är med fosterlandskarleken, som med all annan rätt kärlek, nemligen att *offervilligheten* är hans oeftergiftiga förutsättning och det enda tillfredsställande profvet på hans verkliga tillvaro. Om jag nu, för att bereda fosterlandet en för dess bestånd tryggande härordning, ej kan offra mina egna små organisationsfunderingar, ej förmår offra den möjligen i sig sjelf rättmatiga harmen deröfver att till äfventyrs klasser eller individer äro färdiga att för fosterlandets försvar vilja betinga sig fördelar; om jag ej kan offra farhågan att sjelf få bära någon del af de bördor, andra sålunda vilja lyfta från sig; om, säger jag, ej ens dessa offer kunna af mig frambaras, så anser jag för min del mig icke hafva rätt att tala allt för högt om fosterlandskarlek.

En tredje omständighet, som synnerligen väckt min uppmärksamhet, är att, fastän härordningsförslaget blifvit föredraget och skenbart utgjort föremålet för de flere dagar fortgående öfverläggningarna, dessa i sjelfva verket vandt sig hufvudsakligen icke omkring detta förslag, utan omkring grundskatterna. Det har smärtat mig att se huru så väl Herr Krigsministern som andra sakkunnige män fått nästan utan andamål offra tid och möda på att upplysa oss om härordningsförslagets betydelse och ställning i militäriskt afseende, under det att tanken och intresset inom Kammaren vände sig omkring ett helt annat föremål. Hos mig har den förda öfverläggningen lemnat det bestämda och oafvisliga totalintryck att, om Kongl. Maj:ts härordningsförslag framkommit ensamt utan att vara sammanknutet med frågan om grundskatternas afskrifning, så hade största delen af de tusen omöjliga omöjligheter, som framstalts mot detsamma, aldrig låtit höra af sig, och Kammaren skulle hafva med stor majoritet bifallit nämnda förslag. Men, frågar man, hvarför då hos Kammaren sammanknyta dessa frågor? Jo derför att vi här icke ega att ensamme besluta. Jag vill ej tvista om möjligheten att på indelningsverkets grundval utveckla en god härordning, dertill är jag icke kompetent; men hvad jag kan bedöma är att, efter hvad som timat under de sista tio åren, det är otänkbart att få

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

till stånd ett sammanstående riksdagsbeslut om en tillfredsställande härordning grundad på indelningsverket. Om någon verkligen föreställer sig sådant numera vara möjligt, så, efter min öfvertygelse, antingen vill han icke se, eller har han förlorat synen. Men, om man således måste anse indelningsverket numera omöjligt kunna läggas till grund för försvarets ordnande, och då hvar man vet att, med de åsikter och känslor som ännu råda i landet, ett fullständigt genomförande af allmänna värnplikten är lika otänkbart, så förefaller det som man icke hade annat val än att följa den af regeringen anvisade medelvägen, hvilken då likväl måste med kraft beträdas, oberoende af alla kompromisser, oberoende af alla föregående uttalanden eller aftal, de må hafva egt rum 1873, 1875, 1878 eller hvilket annat år som helst.

Det har frågats, hvartill det nu skulle tjena att bifalla det Kongl. härordningsförslaget, sedan Andra Kammaren börjat deri vidtaga ändringar, som voro för Första Kammaren oantagliga. Äfven i afseende härå kan det ej vara ur vägen att kasta en blick på grundlagen, som gör begge Kamrarna likställda, hvilket innebär ej blott rättighet utan äfven pligt för Kamrarna att hvar för sig sjelfständigt fatta beslut. Men ett beslut här att afslå Kongl. Maj:ts proposition, icke för dess egen beskaffenhet, utan därför att Andra Kammaren beslutat så som nu skett, det vore nedsättande för Första Kammaren, och skulle i en så vigtig fråga som den förevarande utvisa ett obehörigt beroende af hvad som göres eller låtes i Medkammaren. Ej heller skulle, såsom det påståtts, ett bifall på något sätt binda händerna för framtiden, helst man icke bör få förutsätta annat än att Första Kammaren alltid skall veta att fatta beslut öfver förekommande förslag efter deras egen beskaffenhet utan bihänsyn.

Genom hvad jag yttrat tilltror jag mig icke att hafva inverkat på någons öfvertygelse; men jag har ändock velat för min ringa del erinra om nödvändigheten att taga tiden i akt, så att vi ej till fäderneslandets olycka stå lika obeslutsamma och rådvilla, lika oeniga, lika försvarslösa ännu i den stund då fienden står vid Erstavik och Stockund. Jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Vid slutet af detta anförande gåfvo flere af Kammarens ledamöter sitt bifall till känna, under det att andra hördes förnya ropen på proposition.

Herr Dahm: Då under så många dagar Kammarens uppmärksamhet för denna fråga tagits i anspråk, vill jag blott förklara, att jag kommit till den slutsats, att det är klokast att icke antaga förevarande paragraf. Jag får därför anhålla om afslag.

Grefve Beck-Friis: Då nu denna på sjetten dagen fortgående öfverläggning antagit formen af en öppen votering, må det tillåtas mig, som vid dess början ansåg mig vid det slutliga afgörandet endast behöfva afgifva mitt tysta ja, att nu något få motivera mitt votum.

Jag vidhåller i dessa för vårt land så vigtiga frågor de åsikter, som i den så mycket omordade kompromissen sågo dagen, fullt och fast öfvertygad att, om och när de en gång lösas, det måste ske på denna grund, ty försvarsfrågan är i sin nuvarande form en skattefråga.

Jag var därför beredd, oaktadt mina stora betänkligheter med afseende å de nu föreliggande förslagens särskilda detaljer, att med min röst biträda desamma, ty i det stora hela är arméförslaget det bästa af de hittills uppgjorda och utgör, om det kommit i verkställighet, en så afgjord förbättring af vårt nuvarande försvar, att jag, som sagdt, gerna skulle bifallit detsamma. Andra Kammaren har emellertid genom sina fattade beslut omöjliggjort frågornas lösning denna gång, ty sammanjemkning förutsätter tvenne olika beslut i ett ämne, men ett rent afslag å ena sidan och ett rent bifall å den andra kunna icke förenas, utan att ena parten frånträder sitt beslut och förenar sig med motparten. Detta egde rum under ett föregående statsskicket och torde hafva föresväfvat den ärade representanten från Östergötland, som under gårdagen hade ordet, men är icke nu förenligt med våra grundlagar. Då således enligt min uppfattning frågorna för denna riksdag äro förfallna, och ett bifall sålunda endast skulle vara att binda både Kamrarna och regeringen vid en form för dessa frågors lösning, som jag är viss om för en längre framtid äfven skall visa sig vara omöjlig, samt dertill kommer, att ett bifall till denna § skulle med en utdömande pregel bränmärka det enda försvar vi nu ega eller den indelta armén, så kan jag icke i detta ögonblick biträda den nu föreliggande paragrafen.

*Förslag till
lag om hä-
ordningen.*
(Forts.)

Friherre von Essen, Fredrik: Lika med en föregående talare vill jag börja med att säga, att då Kammaren nu på sjetten dagen på ett så hedrande sätt fört denna diskussion, kan det icke vara skäl att länge taga dess tålmod i anspråk.

De utmärkta anföranden, som af sakkunnige män här hafva blifvit hållna, särskildt af dem, som haft förtroendet att sitta i Särskilda Utskottet och komitéerna, har jag med stort intresse följt, och i likhet med många, som icke haft tillfälle att så i grunden följa frågan från dess första början som desse män, står jag nu i begrepp att afgifva min röst. Vid afvägande mot hvartannat af hvad som först inom Särskilda Utskottet blifvit framställt och sedan inom Kammaren från de olika sidorna framhållits, kan jag icke annat än anse mig böra med min röst bidraga till bifall till det Kongl. förslaget.

Det är möjligt att Första Kammaren nu kan komma att fatta ett annat beslut i denna punkt, än det som skulle hafva fattats, om icke utgången i Andra Kammaren hade blifvit sådan som den nu blef, men för min del kan jag icke finna, att ändring i min åsigt derigenom bör framkallas.

I olikhet med ett par talare, som här hafva uppträdt, anser jag således, att det är skäl att ändå vidhålla den åsigt, man har haft, och att Första Kammaren gör rätt i att tillkännagifva densamma lika väl nu, som den skulle hafva gjort vid frågans lösning, om den kunde lösas. Det är icke heller sagdt, att regeringen derigenom på något sätt blir bunden, utan deraf följer endast, att Första Kammaren förklarar sig vilja antaga värnpligtslagen, som jag anser vara första vilkoret för alltsammans och hvaraf allt annat är beroende, ty läggen märke till, mine herrar, att denna stam icke skulle kommit i fråga, derest icke denna värnpligtslag fordrat det. Intet samhälle kan nemligen hafva råd att efter antagandet af en sådan värnpligtslag som

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

denna bibehålla indelningsverket, utan man måste söka tillgodogöra sig de krafter, som finnas i det öfvade manskap, som inträder i första och andra uppådet efter genomgångna stamöfningar. Det är således enligt min tanke en gifven följd af ett antagande af värnpligtslagen, att stamsoldaterna måste lämpas derefter, och att indelningsverket i sin nuvarande form omöjligen kan komma att användas för detta ändamål. Tjenstetiden måste nemligen förkortas för att detta skulle kunna ske, men många talare hafva här tydligt och klart visat, att med en sålunda förkortad tjenstetid det icke lämpar sig att bibehålla indelningsverket såsom grund för vårt försvar. Derfor skulle jag för min del anse det vara af mindre vikt, om denna § blir antagen eller icke, men om värnpligtslagen nu blir antagen, så är jag öfvertygad, att den kommer att hafva den påföljd, att man närmar sig detta eller något liknande.

Nu hafva Riksdagens båda Kamrar i 1873 års kompromiss betonat detta, och det kan icke bestridas, att hvad som här af Kongl. Maj:t är föreslaget är hvad kompromissen uttrycker med orden »Riksdagen, som ansett, att en befälsstam bör bildas ur de värnpligtiges led mot den ersättning af statsverket, som kan blifva erforderlig . . .» etc. Det har beklagats af en ledamot af Kammaren, som deltog i kompromissen och dervid spelade en stor roll, att kompromissen icke nog tydligt har uttryckt hvad han för sin del ansett bort stå i densamma, nemligen att lottnings finge tillgripas, i fall man icke på frivillighetens väg kunde få tillräckligt mycket folk. Men då något sådant icke står der, har man icke rätt att läsa en sådan mening mellan raderna, utan jag tror att en skrifvelse, som Konung och Riksdag hafva godkänt, bör tolkas strängt efter ordalydelsen.

Samme talare sade äfven, att det nu kunde vara nog med tillmötesgående mot Andra Kammaren. Ja, det är sant, att Första Kammaren skulle bringa ett oerhördt stort offer, om den bifölle detta förslag, ty det ligger icke i Första Kammarens intresse att lemna bifall till grundskatternas afskrifning, men det skulle ju kunna hända, att Första Kammaren gjorde detta offer för fosterlandets skull. Emellertid inser jag icke, att det Kongl. förslaget gått längre än kompromissen fastställt. Man må nu gilla eller ogilla denna kompromiss, så är dock ett faktum, att den finnes till och har blifvit godkänd och följd af Kongl. Maj:ts regering. Jag anser för min del, att Riksdagen äfven nu borde visa, att den godkänner densamma.

Frågan är emellertid icke nu så vigtig inför Första Kammaren som för några dagar sedan, men jag anser dock att Första Kammaren gör rätt i att stå vid sin mening och visa att den vill göra ett stort offer för vinnande af en god lösning af en verklig lifstråga för landet.

Man må anse folkopinionen vara oväsentlig, säkert är dock, att den betyder ganska mycket, hvilket också här erkänts, och en talare der midt öfver har på ett enligt min tanke riktigt sätt skildrat, i hvad mån en riksdagsman bör rätta sig efter densamma. Det är ju klart, att våra valmän icke utsett till sina representanter sådana personer, om hvilka de känt, att deras öfvertygelse varit beroende af andra personers inflytande, utan de hafva naturligtvis sökt välja sjelfständiga män med egen öfvertygelse och om hvilka de icke haft anledning misstänka, att de vid första påtryckning skulle gå ifrån den öfvertygelse, de egde.

Dessutom vågar jag påstå, att i denna fråga eger icke sakkunskap rum inom en större menighet. Jag tror till och med, att inom Riksdagen, när denna fråga började diskuteras, saknades verklig insigt om de militära fördelarne af förslaget, hvilka derför af många talare underkändes. Jag tror också, att inom Riksdagen på sista tiden en viss okunnighet förekommit i afseende på indelningsverkets förmåga att gagna och göra tjänst såsom grund för en blifvande härordning, för så vidt man nemligen på denna grund skulle kunna bygga en armé, som skulle kunna få någon utsträckning och någon storlek. Visserligen är det sant, att mången håller på indelningsverket såsom tryggande för den inre samhällsordningen, men att bibehålla indelningsverket såsom ett slags gendarmeri, tror jag blir allt för dyrt. Jag anser ej heller, att farhågorna i detta hänseende hafva någon grund, och skulle man för upprätthållande af den inre samhällsordningen behöfva hålla någon större väpnad styrka, så är det i alla händelser bättre och lämpligare att upprätta en särskild gendarmericorps. Jag tror derför icke, att denna sak bör spela en så stor roll vid afgörandet af denna högvigtiga fråga, åtminstone icke i vårt land, ty här hafva vi icke mycket i den vägen att frukta; men det finnes länder, der så möjligen kan vara förhållandet. Alltså synes mig det skälet icke böra väga så mycket. Det skulle vara mycket lockande att yttra sig närmare i denna fråga, ty den är af beskaffenhet att, i och för sig intressant, vinna större intresse, ju mer den diskuteras, men jag vågar nu icke längre uppehålla Kammarern, utan har endast velat i korthet motivera den åsigt jag hyser, nemligen att Första Kammarern bör bifalla det Kongl. förslaget, hvar till jag nu vördsamt får yrka bifall.

Förslag till lag om härordningen.
(Forts.)

Ytterligare rop på proposition framträngde nu.

Herr Rappe: I likhet med en ärad talare på elfsborgsbanken röstade äfven jag för 1878 års förslag och beklagade dess fall. Men då jag icke hyser samma förhoppning som han, att, i händelse föreliggande fråga nu skulle falla, vi snart skulle få en bättre härordning, vill jag nu begagna mig af min rätt att få till protokollet antecknad, att jag icke vill påtaga mig det ansvar, som skulle följa af förslagets förkastande, hvarför jag kommer att rösta för bifall till § 40.

Herr Fogelin: Då proposition blifvit begärd, afstår jag från att yttra mig i frågan och ber endast att få yrka bifall till den föredragna §.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats, dels att förevarande paragraf skulle godkännas, dels ock att densamma skulle afslås, hvarefter Herr Grefven och Talmannen gjorde propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å paragrafen vara med öfvervägande ja besvarad.

Många ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Första Kammarerns Prot. 1883. N:o 46.

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

Den, som godkänner § 40 i Särskilda Utskottets förslag till lag om härordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås paragrafen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—63;
Nej—70.

Den vidare föredragningen af ifrågavarande utlåtande uppsköts till ett annat sammanträde.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter Kammararen åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.